सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे
[Savitribai Phule Pune University, Pune]

अभ्यासक्रम

मानवविज्ञान शाखेतील पदवी

बी. ए. - मराठी : वर्ष- ३ (सत्र-५ व ६)

(शैक्षणिक वर्ष २०२६-२७ पासून)

UG Degree in Humanities [Level- 5.5]

B.A. - Marathi : Year-III [Semester- 5 & 6]

(w.e.f. academic year 2026-27)

1] Major Core - मराठी

2] Major Elective - मराठी

3] VSC- मराठी

4] FP/CEP/OJT- मराठी

5] Minor - मराठी

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	तपशील	पृ. क्र.
१	**प्रास्ताविक (** Preamble of the Syllabus**)**	**3**
२	**अभ्यासक्रमाचा कालावधी** PROGRAM DURATION AND EXIT OPTIONS	**4**
३	**पदवी अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे** PROGRAMME EDUCATIONAL OBJECTIVES (PEOs)	**5**
४	**पदवी अभ्यासक्रमाची अध्ययननिष्पत्ती** PROGRAMME OUTCOMES (POs)	**6**
५	**पदवी अभ्यासक्रमाची विशेष निष्पत्ती** PROGRAMME SPECIFIC OUTCOMES (PSOs)	**7**
६	**बी.ए. - मानवविज्ञान शाखेतील पदवी अभ्यासक्रमाची संरचना**	**8**
७	**मराठी विषयातील पदवीचे तृतीय वर्षाचे विषय** [**सत्र-५ आणि ६**] List of courses for UG BA UG-III Marathi **[** Sem V & VI]	**10**
८	**मूल्यमापन आराखडा**	**11**
९	**MAR 301 MJ मराठी व्याकरण**	**14**
१०	**MAR 302 MJ मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६००**	**17**
११	**MAR 303 MJP मराठी व्याकरण – प्रात्यक्षिक**	**20**
१२	**MAR 304 MJP मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६०० – प्रात्यक्षिक**	**23**
१३	**MAR 310 MJ कथासरिता (संपादित कथासंग्रह)**	**26**
१४	**MAR 311 MJP वर्णनात्मक लेखन (कथेच्या घटकांसंदर्भात) – प्रात्यक्षिक**	**28**
१५	**MAR 321 VSC समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन**	**30**
१६	**MAR 331 FP / MAR 331 CEP क्षेत्रीय प्रकल्प / समाज सहयोगिता प्रकल्प**	**32**
१७	**MAR 341 MN शिवराय आणि संविधान (कादंबरी) - ॲड. राहुल रासवे**	**36**
१८.	**MAR 351 MJ वर्णनात्मक भाषाविज्ञान**	**40**
१९	**MAR 352 MJ मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८**	**42**
२०	**MAR 353 MJP वर्णनात्मक भाषाविज्ञान – प्रात्यक्षिक**	**45**
२१	**MAR 354 MJP मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८ – प्रात्यक्षिक**	**47**
२२	**MAR 360 MJ काव्यधारा (संपादित काव्यसंग्रह)**	**50**
२३	**MAR 361 MJP सर्जनात्मक लेखन (कवितेच्या प्रकारांसंदर्भात) - प्रात्यक्षिक**	**52**
२४	**MAR 371 VSC समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन : प्रात्यक्षिक**	**54**
२५	**MAR 381 OJT व्यावसायिक प्रशिक्षण**	**56**

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

मानवविज्ञान शाखेतील पदवी

बी.ए.- मराठी : वर्ष- ३ [सत्र-५ व ६] अभ्यासक्रम

(शै. वर्ष २०२६-२७ पासून)

प्रास्ताविक (Preamble of the Syllabus)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाला अनुसरून सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानवविज्ञान शाखेंतर्गत मराठी विषयातील पदवीसाठी (UG Degree in Humanities - Marathi) अभ्यासक्रमाची पुनर्रचना शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ पासून करण्यात आली आहे. सदरहू पुनर्रचित अभ्यासक्रम तीन/चार वर्षांचा आणि सहा/आठ सत्रांमध्ये विभागलेला आहे. महाराष्ट्र शासनाच्या उच्च शिक्षण विभागाने दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे प्रथम वर्षात ४४ श्रेयांकांचा, द्वितीय वर्षात ४४ श्रेयांकांचा, तीन वर्षांच्या पदवीचा एकूण १३२ श्रेयांकाचा, तर चार वर्षांच्या पदवीचा एकूण १७६ श्रेयांकाचा अभ्यासक्रम आहे. या अभ्यासक्रमात विद्यार्थ्यांना मुख्य विषयाबरोबरच इतर विषय निवडीची संधी दिली गेली आहे. शिवाय सैद्धांतिक अभ्यासक्रम व प्रात्यक्षिके यांना विशेष महत्त्व देण्यात आले आहे. या अभ्यासक्रमाची रचना पुढील क्रमाने करण्यात आलेली आहे.

1. **First Year UG 2024-25 (Level 4.5)**
2. **Second Year UG 2025-26 (Level 5.0)**
3. **Third Year UG 2026-27 (Level 5.5)**
4. **Fourth Year UG 2027-28 (Level 6.0)**

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची उद्दिष्टे भाषा व साहित्याच्या अभ्यासक्रमातून प्रत्यक्षात आणत असताना विद्यार्थीकेंद्रितता, आंतरविद्याशाखीयता, रोजगाराभिमुखता, कौशल्याधिष्ठितता या आधारभूत तत्त्वांबरोबरच विद्यार्थ्यांच्या जीवनविषयक जाणिवा समृद्ध होण्यासाठी आणि कौशल्यविकासासाठी भाषा, साहित्य व कला ही माध्यमे अधिक परिणामकारकतेने समजून घेणे आवश्यक झाले आहे. पदवीच्या विद्यार्थ्यांमध्ये साहित्यिक क्षमता, भाषिक क्षमता, लेखन क्षमता विकसित करणे व जीवनाच्या आकलनासाठी त्यांना सिद्ध करणे ही काळाची गरज बनली आहे. पदवीच्या प्रथम वर्षापासूनच विद्यार्थ्यांना मराठी भाषा आणि साहित्याचे सखोल ज्ञान व्हावे, त्यांच्यामध्ये संशोधनाची तसेच आंतरविद्याशाखीय अभ्यास करण्याची वृत्ती वृद्धिंगत व्हावी असे विविध हेतू समोर ठेवून अभ्यासक्रम तयार करण्याचा प्रयत्न मराठी अभ्यासमंडळाने केला आहे. विद्यापीठाने निश्चित केलेली श्रेयांकांची संरचना प्रमाण मानून तसेच प्रथम वर्षाचा अभ्यासक्रम तयार करताना निश्चित करण्यात आलेली पदवी अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे [PEOs] आणि अध्ययननिष्पत्ती [POs] नुसार सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मराठी विषयातील पदवीच्या तृतीय वर्षाचा (UG-3/B.A.-Marathi) अभ्यासक्रम तयार केला आहे.

अभ्यासक्रमाचा कालावधी

PROGRAM DURATION AND EXIT OPTIONS

Sr. No.	Type of Award	Stage of Exit	Mandatory Credits to be Secured for the Award
1	Undergraduate Certificate in Humanities	After successful completion of First year (2 Semesters)	**44**
2	Undergraduate Diploma in Humanities- Marathi	After successful completion of Second Year (4 Semesters)	**88**
3	Bachelor’s Degree in Humanities- Marathi	After successful completion of Third year (6 Semesters)	**132**
4	Bachelor’s Degree in Humanities- Marathi (Honours) OR Research	After successful completion of Fourth year (8 Semesters)	**176**

पदवी अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

PROGRAMME EDUCATIONAL OBJECTIVES (PEOs)

मराठी विषयातील पदवीच्या अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे खालील प्रमाणे निश्चित करण्यात आलेली आहेत.

PEO-1	मराठी भाषा, साहित्य आणि त्यांच्या इतिहासाचे ज्ञान देणे. विद्यार्थ्यांच्या वाङ्मयीन आणि जीवनविषयक जाणिवा समृद्ध करणे.
PEO- 2	मराठीतील साहित्यविचाराचे ज्ञान देणे.
PEO- 3	मराठी समीक्षा व्यवहाराचे ज्ञान देणे.
PEO- 4	विद्यार्थ्यांमध्ये प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून भाषिक कौशल्ये विकासाची जाणीव-जागृती घडवून आणणे आणि त्यांच्यात मराठीतील भाषिक कौशल्यांचा विकास करणे.
PEO- 5	विद्यार्थ्यांमध्ये प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून मराठी भाषेतील रोजगाराची कौशल्ये आणि क्षमता विकसित करणे.
PEO- 6	मराठीतील विविध साहित्यप्रकारांचा परिचय करून देणे.
PEO- 7	साहित्यनिर्मितीच्या प्रेरणा व प्रवृत्ती लक्षात घेऊन साहित्याचे आकलन करून घेणे.
PEO- 8	साहित्यकृतींच्या चिकित्सक अभ्यासाची प्रवृत्ती वृद्धिंगत करणे.
PEO- 9	भारतीय ज्ञानपरंपरेची विद्यार्थ्यांना ओळख करून देणे.
PEO- 10	विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्वविकास साधून त्याला सुसंस्कारित नागरिक म्हणून सिद्ध होण्यास मदत करणे.

पदवी अभ्यासक्रमाची अध्ययननिष्पत्ती

PROGRAMME OUTCOMES (POs)

सदर अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यानंतर विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल.

Sr. No.	Graduate Attributes	PROGRAMME OUTCOMES (POs)
PO- 1	Disciplinary Knowledge	मराठी भाषा आणि साहित्यातील पायाभूत सैद्धान्तिक घटकांचे आकलन होईल.
PO- 2	Communication Skills	विविध दृष्टिकोनातून स्पष्टतापूर्ण वाचन आणि अभिव्यक्ती करता येईल.
PO- 3	Critical Thinking	चिकित्सक विचार करण्याचे कौशल्ये आत्मसात होतील.
PO- 4	Problem Solving	भाषिक समस्यांचा शोध घेऊन योग्य ते उपाय शोधण्याचा प्रयत्न करू शकेल.
PO- 5	Analytical reasoning	प्राप्त माहितीचे वस्तुनिष्ठपणे विश्लेषण आणि कारणमीमांसा करता येईल.
PO- 6	Research-related skills	संशोधनवृत्ती निर्माण होईल.
PO- 7	Cooperation/ Team work	सामूहिक ध्येयप्राप्तीसाठी एकत्रित येऊन काम करणे.
PO- 8	Scientific reasoning	तार्किकदृष्ट्या प्राप्त माहितीचे परीक्षण करेल.
PO- 9	Reflective thinking	वैचारिक प्रगल्भता विकसित होईल.
PO- 10	Self-directed learning	वैयक्तिकरित्या वेगवेगळ्या कृती स्वतंत्रपणे करता येतील.
PO- 11	Information/ Digital literacy	सहजपणे दृकश्राव्य माध्यमांची हाताळणी करता येईल.
PO- 12	Multicultural Competence	विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक व सांस्कृतिक जाण विकसित होऊन सामाजिक सामंजस्य निर्माण होईल.
PO- 13	Moral & Ethical Values	सर्वांचा आदर करणे आणि विश्वबंधुत्वाची भावना विकसित होण्यास मदत होईल.
PO- 14	Leadership Readiness	अनेकविध क्षेत्रात नेतृत्व करण्याचे कौशल्ये आत्मसात होतील.
PO- 15	Life-long Learning	सतत अध्ययन व संशोधन करण्याची शाश्वत आवड निर्माण होईल.

पदवी अभ्यासक्रमाची विशेष निष्पत्ती

PROGRAMME SPECIFIC OUTCOMES (PSOs)

Sr. No.	Attributes	PROGRAMME SPECIFIC OUTCOMES (PSOs)
PSO- 1	**Domen Knowledge**	साहित्यविषयक विविध संकल्पना आणि साहित्याचे सौंदर्यशास्त्र यांचे आकलन होईल.
PSO- 2	**Professional Skills**	भाषिक कौशल्ये आत्मसात होतील आणि तंत्रज्ञानाचा भाषिक व्यवहारात कौशल्यपूर्ण वापर करता येईल.
PSO- 3	**Research**	मराठी भाषा आणि साहित्यविषयक संशोधनवृत्ती निर्माण होईल.
PSO- 4	**Social Responsibility**	व्यक्तिमत्त्व विकासास चालना मिळून जबाबदार नागरिक म्हणून जडणघडण होण्यास मदत होईल.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

मानवविज्ञान शाखेतील पदवी अभ्यासक्रमाची संरचना

Savitribai Phule Pune University, Pune

Credit Framework for Under Graduate (UG) (2024 – 25) (3 Subjects) for Faculty of Humanities

Level / Difficulty	Sem	Subject DSC-1 Course	Subject DSC-2 Discipline Specific Course	Subject DSC-3 Discipline Specific Course	GE/OE Generic Elective / Open Elective	SEC Skill Enhancement Course	IKS Indian Knowledge System	AEC Ability Enhancement Course	VEC Value Education Course	CC Cocurricular Courses	Total
4.5 / 100	I	2 (T) + 2 (P) (T – Theory/ P- Practical)	2 (T)+2(P)	2(T)+2 (P)	2 (T) From Other Faculty	2 (T)	2 (T) Generic	2 (T) English	2 Indian Constitution	–	22
	II	2 (T) + 2 (P)	2(T)+2(P)	2(T)+2 (P)	2 (P)	2 (P)	–	2 (T) English	2 Indian Constitution	2 NSS/NCC/Others	22

Exit option: Award of UG Certificate in Major with 44 credits and an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor

Continue option: Students will select one subject among (subject I, subject II and subject III) as major and another as minor and third subject will be dropped.

Level / Difficulty	Sem	Credits Related to Major: Major Core	Credits Related to Major: Major Elective	Credits Related to Major: VSC Vocational Skill Course	Credits Related to Major: FP / OJT/ CEP Field Project/On Job Training / Community Engagement Programme	Minor		GE/OE	SEC	IKS	AEC	VEC	CC	Total
5.0 / 200	III	4 (T) + 2 (P)	–	2 (T)	2 (FP)	2(T)+2(P)	–	2 (T)	–	2 (T) (Major Subject Specific)	2 (T)	–	2 NSS/NCC/Physical Education/Others	22
	IV	4 (T) + 2 (P)	–	2 (P)	2 (CEP)	2(T)+2(P)	–	2 (P)	2 (P)	–	2 (T)	–	2 NSS/NCC/Physical Education/Others	22
Exit option: Award of UG Diploma in Major and Minor with 88 credits and an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor														
5.5 /300	V	8(T) + 4(P)	2 (T) + 2 (P)	2 (T)	2 (FP/CEP)	2(T)	–	–	–	–	–	–	–	22

Prof. (Dr.) Vijay Khare
Dean, Faculty of Humanities
Savitribai Phule Pune University

	VI	8(T) + 4(P)	2 (T) + 2 (P)	2 (P)	4 (OJT)	–	–	–	–	–	–	–	–	22
Total 3 Years		44	8	8	10	18	8	8	6	4	8	4	6	132
Exit option: Award of UG Degree in Major with 132 credits OR Continue with Major and Minor														
6.0 /400	VII	6 (T) + 4 (P)	2 (T) + 2 (P)	–	4 (RP)	4(RM)(T)		–	–	–	–	–	–	22
	VIII	6 (T) + 4 (P)	2 (T) + 2 (P)	–	8 (RP)	0			0	0	0	0	0	22
Total 4 Years		64	16	8	22	22	8	8	6	4	8	4	6	176
Four Year UG Honours with Research Degree in Major and Minor with 176 credits **OR**														
6.0 /400	VII	10(T) + 4(P)	2 (T) + 2 (P)	0	0	4 (RM) (T)			0	0	0	0	0	22
	VIII	10(T) + 4(P)	2 (T) + 2 (P)	0	4 (OJT)	0			0	0	0	0	0	22
Total 4 Years		72	16	8	14	22	8	8	6	4	8	4	6	176
Four Year UG Honours Degree in Major and Minor with 176 credits														

Notes:

Abbreviation: VSC: Vocational Skill Course, IKS: Indian Knowledge System, FP: Field Project, OJT: On Job Training, CEP: Community Engagement and Service, GE/OE: Generic Elective / Open Elective, SEC: Skill Enhancement Course, AEC: Ability Enhancement Course, VEC: Value Education Course, CC: Cocurricular Courses, T – Theory, P – Practical

1. VSC, FP/OJT/CEP should be related to the Major subject
2. OE is to be chosen compulsorily from faculty other than that of the Major.
3. SEC to be selected from the basket of Skill Courses approved by college.
4. Student has to choose three subjects from the same faculty in First Year and at the start of Second year he has to opt one subject as Major subject and one another subject as Minor subject and the last one subject will be dropped by the student. Therefore, the student after completion of three years will be awarded degree in Major and Minor subject.
5. Student cannot select a subject as major or minor other than the subjects taken in first year
6. Frame each course having even number of credits such as 2 or 4 credit.
7. This UG credit structure is applicable for all the programmer across all faculties, except the programmes that require approval from apex bodies like AICTE, PCI, BCI, COA, NCTE, etc.

Prof. (Dr.) Vijay Khare
Dean, Faculty of Humanities
Savitribai Phule Pune University

Dean
Faculty of Humanities
Savitribai Phule Pune University, Pune

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

मराठी विषयातील पदवीचे तृतीय वर्षाचे विषय [सत्र-५ आणि ६]

List of courses for UG BA UG-III Marathi **[** Sem V & VI]

बी.ए. - मराठी [सत्र-५] अभ्यासपत्रिका

Sem.	**Course Code**	**Course Title**	**Credits**	**Theory/ Practical**
Major Core	MAR 301 MJ	मराठी व्याकरण	4 (T)	Theory
	MAR 302 MJ	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६००	4 (T)	Theory
	MAR 303 MJP	मराठी व्याकरण – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
	MAR 304 MJP	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६०० – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
Major Elective	MAR 310 MJ	कथासरिता (संपादित कथासंग्रह)	2(T)	Theory
	MAR 311 MJP	वर्णनात्मक लेखन (कथेच्या घटकांसंदर्भात) – प्रात्यक्षिक	2(P)	Practical
VSC	MAR 321 VSC	समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन	2(T)	Theory
Field Project	MAR 331 FP / MAR 331 CEP	क्षेत्रीय प्रकल्प / समाज सहयोगिता प्रकल्प	2	Project
Minor	MAR 341 MN	शिवराय आणि संविधान (कादंबरी) - ॲड. राहुल रासवे	2(T)	Theory

बी.ए.- मराठी [सत्र-६] अभ्यासपत्रिका

Sem.	**Course Code**	**Course Title**	**Credits**	**Theory/ Practical**
Major Core	MAR 351 MJ	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान	4 (T)	Theory
	MAR 352 MJ	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८	4 (T)	Theory
	MAR 353 MJP	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
	MAR 354 MJP	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८ – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
Major Elective	MAR 360 MJ	काव्यधारा (संपादित काव्यसंग्रह)	2(T)	Theory
	MAR 361 MJP	सर्जनात्मक लेखन (कवितेच्या प्रकारांसंदर्भात) - प्रात्यक्षिक	2(P)	Practical
VSC	MAR 371 VSC	समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन : प्रात्यक्षिक	2(P)	Practical
OJT	MAR 381 OJT	व्यावसायिक प्रशिक्षण	4	OJT

महत्त्वाची सूचना - सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाकडून वेळेवेळी निर्गमित केल्या जाणाऱ्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे मूल्यमापन (अंतर्गत व बहि :स्थ) केले जाईल.

मूल्यमापन आराखडा

सैद्धांतिक अभ्यासक्रम : श्रेयांक- ४ (4T)

विद्यापीठ सत्र परीक्षा (एकूण गुण : ७०) वेळ : ३ तास		
प्रश्न क्रमांक	**प्रश्न निवडीबाबत सूचना**	**गुण**
प्रश्न १ ला	**दोन** पैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (शब्द मर्यादा- ३०० शब्द)	१५
प्रश्न २ रा	**दोन** पैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (शब्द मर्यादा- ३०० शब्द)	१५
प्रश्न ३ रा	**दोन** पैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (शब्द मर्यादा- ३०० शब्द)	१५
प्रश्न ४ था	**दोन** पैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (शब्द मर्यादा- ३०० शब्द)	१५
प्रश्न ५ था	**चार** पैकी **दोन** टिपा लिहा. (शब्द मर्यादा- १०० शब्द)	१०
अंतर्गत मूल्यमापन (एकूण गुण : ३०) [प्रत्येक श्रेयांकासाठी ३०% चे अंतर्गत मूल्यमापन करावे.]		
१.	लेखी परीक्षा	१०
२.	मौखिक परीक्षा/ प्रकल्पलेखन/ क्षेत्रीय अभ्यास (माहितीच्या संकलानासह) / क्षेत्रभेट-अहवाल/घटक चाचणी/समूह चर्चा/ ग्रंथालयीन कार्य/सादरीकरण/ प्रश्नमंजुषा/ गृहपाठ/ संशोधन प्रकल्प/ खुली पुस्तकपरीक्षा **(अंतर्गत मूल्यमापनासाठी वरीलपैकी पर्याय निवडावा.)**	२०

सैद्धांतिक अभ्यासक्रम : श्रेयांक- २ (2T)

विद्यापीठ सत्र परीक्षा (एकूण गुण : ३५) वेळ : २ तास		
प्रश्न क्रमांक	**प्रश्न निवडीबाबत सूचना**	**गुण**
प्रश्न १ ला	**दोन** पैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (शब्द मर्यादा- ३०० शब्द)	१५
प्रश्न २ रा	**दोन** पैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (शब्द मर्यादा- ३०० शब्द)	१५
प्रश्न ३ रा	**दोन** पैकी **एक** टीप लिहा. (शब्द मर्यादा- १०० शब्द)	५
अंतर्गत मूल्यमापन (एकूण गुण : १५) [प्रत्येक श्रेयांकासाठी ३०% चे अंतर्गत मूल्यमापन करावे.]		
१.	लेखी परीक्षा	१०
२.	मौखिक परीक्षा/ प्रकल्पलेखन/ क्षेत्रीय अभ्यास(माहितीच्या संकलानासह)/ क्षेत्रभेट-अहवाल/घटक चाचणी/समूह चर्चा/ ग्रंथालयीन कार्य/सादरीकरण/ प्रश्नमंजुषा/गृहपाठ/ विस्तार कार्य/संशोधन प्रकल्प/खुले पुस्तक परीक्षा **(वरीलपैकी पर्याय निवडावा.)**	०५

प्रात्यक्षिक अभ्यासक्रम

विद्यापीठ प्रात्यक्षिक परीक्षा				
१.	प्रात्यक्षिक परीक्षा (प्रात्यक्षिक विषयास अनुसरून)	**श्रेयांक- २**	वेळ- २ तास	**३५ गुण**
अंतर्गत प्रात्यक्षिक परीक्षा [प्रत्येक श्रेयांकासाठी ३०% चे अंतर्गत मूल्यमापन करावे.]				
१.	मौखिक परीक्षा/ प्रकल्पलेखन/ क्षेत्रीय अभ्यास(माहितीच्या संकलानासह)/ क्षेत्रभेट-अहवाल/घटक चाचणी/समूह चर्चा/ ग्रंथालयीन कार्य/सादरीकरण/ प्रश्नमंजुषा/ गृहपाठ/संशोधन प्रकल्प/खुले पुस्तक परीक्षा/ व्यावसायिक प्रशिक्षण -अहवाल **(अंतर्गत मूल्यमापनासाठी वरीलपैकी पर्याय निवडावा.)**	**श्रेयांक- २**		**१५ गुण**

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

मानवविज्ञान शाखेतील पदवी

बी.ए. मराठी : वर्ष-३ (सत्र-५) - अभ्यासक्रम

(शैक्षणिक वर्ष २०२६-२७ पासून)

Savitribai Phule Pune University, Pune

UG Degree in Humanities [Level 5.5]

B.A. Marathi : Year-3 (Semester-5) - Syllabus

(w.e.f. academic year 2026-27)

बी.ए.- मराठी [सत्र-५] अभ्यासपत्रिका

Sem.	Course Code	Course Title	Credits	Theory/ Practical
Major Core	MAR 301 MJ	मराठी व्याकरण	4 (T)	Theory
	MAR 302 MJ	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६००	4 (T)	Theory
	MAR 303 MJP	मराठी व्याकरण – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
	MAR 304 MJP	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६०० – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
Major Elective	MAR 310 MJ	कथासरिता (संपादित कथासंग्रह)	2(T)	Theory
	MAR 311 MJP	वर्णनात्मक लेखन (कथेच्या घटकांसंदर्भात) – प्रात्यक्षिक	2(P)	Practical
VSC	MAR 321 VSC	समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन	2(T)	Theory
Field Project	MAR 331 FP / MAR 331 CEP	क्षेत्रीय प्रकल्प / समाज सहयोगिता प्रकल्प	2	Project
Minor	MAR 341 MN	शिवराय आणि संविधान (कादंबरी) - ॲड. राहुल रासवे	2(T)	Theory

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	Major Core	Credits- 4	Weeks- 15
MAR 301 MJ	मराठी व्याकरण	Theory	Hours- 60

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून मराठी वर्णमाला, भाषेचे मौखिक आणि लिखित स्वरूप, मराठी भाषेचे विशेष, भाषा व व्याकरण परस्परसंबंध, व्याकरणाचे महत्त्व, शब्दविचार, वाक्याचे स्वरूप व प्रकार, भाषेचे अलंकार, शब्दशक्ती, मराठी भाषेतील म्हणी व वाक्प्रचार यांचे मूलभूत ज्ञान मिळवून मराठी भाषिक नियमानुसार शास्त्रीयदृष्ट्या सुव्यवस्थित मांडणीचे कौशल्य विद्यार्थ्यांना प्राप्त होईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मराठी भाषा, लिपी व व्याकरणाचे स्वरूप व महत्त्व समजावून घेणे.
२. मराठी भाषा व व्याकरण यांच्या परस्पर संबंधांचा परिचय करून घेणे.
३. शब्दविचार व क्रियापदविचार समजावून घेणे .
४. वाक्याचे स्वरूप व प्रकार, भाषेचे अलंकार माहीत करून घेणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**१. भाषा, लिपी व व्याकरण** १.१ भाषा : संवादाचे साधन १.२ भाषा : मौखिक आणि लिखित (मराठी वर्णमाला- वर्णांचे प्रकार, मराठी अक्षरमाला, स्वरांचे प्रकार, व्यंजनांचे प्रकार) १.३ भाषा व व्याकरण परस्परसंबंध : प्रमाणभाषाविषयक लेखननियम	१	१५
२	**२. शब्दविचार** २.१ शब्द आणि शब्दसिद्धी २.२ शब्दांच्या जाती (काळ, वचन, लिंग व विभक्तीनुसार शब्दरूपातील बदल...) २.३ क्रियापदविचार - काळ व अर्थ (आख्यातविचार)	१	१५
३	**३. वाक्याचे स्वरूप व प्रकार** ३.१ केवल, मिश्र आणि संयुक्त वाक्य ३.२ वाक्य रुपांतर आणि वाक्य संश्लेषण ३.४ प्रयोग विचार व प्रयोगांचे प्रकार	१	१५
४	**४. भाषेचे अलंकार** ४.१ अलंकारांचे स्वरूप व प्रकार (शब्दालंकार व अर्थालंकार) ४.२ शब्द शक्ती (अभिधा, लक्षणा आणि व्यंजना) व विरामचिन्हे ४.३ मराठी भाषेतील म्हणी व वाक्प्रचार	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	मराठी भाषा, लिपी, व्याकरणाचे स्वरूप व महत्त्व सांगता येईल.	व्याख्यान
Co-2 Understanding	भाषा, लिपी, व्याकरण, शब्दविचार, वाक्याचे स्वरूप व प्रकार, भाषेचे अलंकार यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	प्रमाणभाषाविषयक नियमानुसार वाचन व लेखन करता येईल.	वाचन, लेखन
Co-4 Analyzing	भाषा, लिपी, व्याकरण, शब्दविचार, वाक्याचे स्वरूप व प्रकार, भाषेचे अलंकार इत्यादी संदर्भात विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	मराठी भाषा व व्याकरण यांच्या परस्पर संबंधांचे मूल्यमापन करता येईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	भाषा, लिपी, व्याकरण, शब्दविचार, वाक्य, भाषेचे अलंकार, म्हणी व वाक्प्रचार यांचे उपयोजन करून लेखन करता येईल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. मराठी व्याकरणाचा पुनर्विचार, अरविंद मंगरूळकर, कार्यवाह पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६४.
२. शासन व्यवहारात मराठी, भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. (शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई द्वारे मुद्रित). १९६५
३. मराठी व्याकरणाची मूलतत्त्वे, ह. ग. केळकर, सिटी बुक प्रकाशन, पुणे, १९६६
४. शास्त्रीय मराठी व्याकरण, मो. के. दामले, जोशी आणि लोखंडे प्रकाशन, पुणे १९६६
५. मराठी व्याकरणाचे व्याकरण, कृ. पां. कुलकर्णी, ग. मो पाटील, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे (महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ यांच्या सहकार्याने प्रसिद्ध),१९६९.
६. मराठीचे व्याकरण, लीला गोविलकर, स्वाध्याय महाविद्यालय प्रकाशन, पुणे, १९७४.
७. मराठी व्याकरण काही समस्या, प्र.ना. दीक्षित, एम. व्ही. फडके आणि इतर, कोल्हापूर, १९८०,
८. भारतीय साहित्यशास्त्र, ग.त्र्यं. देशपांडे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८०.
९. मराठी शुद्धलेखन प्रदीप, मो. रा. वाळंबे, संपा. अरूण फडके, नितीन प्रकाशन, पुणे, १९८१.
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे आणि डॉ. दत्तात्रेय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे, १९८४.
११.मराठी व्याकरण : वाद आणि प्रवाद, कृ. श्री.अर्जुनवाडकर, सुलेखा प्रकाशन, पुणे, १९८७,
१२.सुगम मराठी व्याकरण व लेखन, मो. रा. वाळंबे, नितीन प्रकाशन, प्र. आ.१९८९.
१३.मराठी व्याकरणाचा इतिहास, कृ. श्री. अर्जुनवाडकर, मराठी विभाग-मुंबई विद्यापीठ, मुंबई आणि ज्ञानमुद्रा, पुणे, १९९२.
१४.मराठी भाषेची संवाद कौशल्ये, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, पुस्तक क्र.१ ते ८,१९९२.
१५.महाराष्ट्र साहित्य परिषद, म.श्री.दीक्षित, राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई, १९९५.
१६.प्रशासनिक मराठी भाषेचा विकास, गीता भागवत, राज्य मराठी विकास संस्था, प्रशासन, मुंबई, १९९६.
१७.मराठी लेखन मार्गदर्शिका, यास्मिन शेख ,राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई, १९९७.

१८.अभिनव मराठी व्याकरण-मराठी लेखन, श्रीधर शनवारे, विद्याविकास पब्लिशर्स प्रा.लि. नागपूर,२०००.
१९.भाषा : स्वरूप, सामर्थ्य व सौंदर्य, डॉ. वा. के. लेले, राजहंस प्रकाशन, पुणे, २००५.
२०.व्याकरण, लेखन व आकलन, प्रल्हाद लुलेकर, / केदार काळवणे : पर्सन, नवी दिल्ली, २०१२.
२१.कार्यालयीन कौशल्ये (उपयोजित मराठी) - डॉ. अक्षय घोरपडे, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव, २०१४.
२२.मराठी लेखन कोश, अरुण फडके, अंकुर प्रकाशन, ठाणे, २०१५.
२३.मराठी शब्दलेखनकोश, यास्मिन शेख, हर्मिस प्रकाशन, पुणे. तृतीय आवृत्ती मे २०१७
२४.मराठी व्याकरण आणि लेखन, डॉ. विनायक गंधे, सौ. मीरा जोशी, निराली प्रकाशन, पुणे, २०१९.
२५.मराठी व्याकरण-स्वरूप व चिकित्सा, कुलकर्णी, खांडेराव : पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१९.
२६.मराठी व्याकरण, वि.सी. गुर्जर, मनोरमा प्रकाशन, सहावी आवृत्ती १ जानेवारी २०२२
२७. व्यावहारिक मराठी, प्रा. ल. रा. नसिराबादकर, भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर, २०२३.
२८. https ://rmvs.marathi.gov.in/मराठी शुद्धलेखनाचे नियम – राज्य मराठी विकास संस्था

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Core**	**Credits- 4**	**Weeks- 15**
MAR 302 MJ	**मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६००**	**Theory**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून वाङ्मयेतिहास संकल्पना, स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती, मध्ययुगीन कालखंडाची सामाजिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी तसेच मराठी भाषा, वाङ्मयाचा कालखंडानुरूप इतिहास समजून घेता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. वाङ्मयेतिहास संकल्पना, स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती समजून घेणे.
२. मध्ययुगीन कालखंडाची सामाजिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी समजून घेणे.
३. मराठी भाषा आणि वाङ्मयाचा कालखंडानुरूप इतिहास समजून घेणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**वाङ्मयेतिहास संकल्पना आणि मराठी भाषा, वाङ्मयाचा उगम** वाङ्मयेतिहास : संकल्पना आणि स्वरूप मराठी वाङ्मयेतिहासाचे कालखंड : स्वरूपचर्चा मराठी भाषा व वाङ्मयाचा उगम (कोरीव लेख आणि ग्रंथ या साधनांच्या आधारे)	१	१५
२	**यादव काळ आणि बहामनी काळातील वाङ्मयनिर्मिती** यादव काळ आणि बहामनी कालखंड : सामाजिक आणि सांस्कृतिक पार्श्वभूमी महानुभाव वाङ्मय : प्रेरणा, प्रवृत्ती व स्वरूप **महानुभाव वाङ्मय : गद्य व पद्य ग्रंथ** **गद्य ग्रंथ** - लीळाचरित्र, स्मृतिस्थळ, दृष्टान्तपाठ. **पद्य ग्रंथ -** महदंबेचे धवळे, साती ग्रंथ	१	१५
३	**वारकरी वाङ्मय : प्रेरणा, प्रवृत्ती व स्वरूप** संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संतमेळा, संत एकनाथ, शेख महंमद	१	१५
४	**यादव आणि बहामनी काळातील इतर संप्रदाय व त्यांची वाङ्मयनिर्मिती** नाथ संप्रदाय दत्त संप्रदाय मुस्लीम आणि जैन धर्मीयांचे वाङ्मय	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching-Learning Method
Co-1 Remember	वाङ्मयेतिहास संकल्पना, स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती, सांगता येईल.	व्याख्यान,
Co-2 Understanding	मध्ययुगीन कालखंडाची सामाजिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, मराठी भाषा आणि साहित्याचा कालखंडानुरूप इतिहास इत्यादींचे आकलन होईल.	व्याख्यान, साहित्यप्रकारांचे वाचन
Co-3 Applying	प्रारंभ ते इ. स. १६०० या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याचे स्वरूप विशद करता येईल.	सादरीकरण
Co-4 Analyzing	प्रारंभ ते इ. स. १६०० या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याच्या प्रेरणा व प्रवृत्ती संदर्भात विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	प्रारंभ ते इ. स. १६०० या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्यनिर्मितीचे मूल्यमापन करता येईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	प्रारंभ ते इ. स. १६०० या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्यनिर्मितीच्या प्रेरणा व प्रवृत्ती लक्षात येऊन विद्यार्थ्यांना ज्ञानाचे उपयोजन करता येईल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. महाराष्ट्रीयांचे काव्यपरीक्षण, श्री, व्यं, केतकर ज्ञानकोश छापखाना, पुणे, प्र.आ.१९२८, पुनर्मुद्रण - पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१३ / २०१५.
२. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड पहिला, ल. रा. पांगारकर, नाशिक, मे १९३२.
३. मराठी भाषेचा व वाङ्मयाचा इतिहास, बा. अ. भिडे, मराठी ग्रंथोत्तेजक मंडळी (पुणे), १९३३.
४. मराठी वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन, रा. श्री. जोग, पुणे विद्यापीठ, प्र.आ.१९५९
५. यादवकालीन महाराष्ट्र, मु. गो. पानसे, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, मुंबई, १९६३.
६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, भाग १, पूर्वार्ध आणि उत्तरार्ध, अ. ना. देशपांडे, व्हीनस प्रकाशन पुणे, प्र.आ. १९६६.
७. महाराष्ट्रातील पाच संप्रदाय, पं. रा. मोकाशी, प्रसाद प्रकाशन पुणे,१९७५
८. 'नाथ संप्रदाय : उदय व विस्तार', प्र. न. जोशी, राजीव प्रकाशन ठाणे, प्र. आ. १ जानेवारी, १९७७.
९. पाच भक्तीसंप्रदाय, र. रा. गोसावी, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, प्र.आ. १९८१.
१०. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख, लोकवाङ्मय गृह मुंबई, १९८२.
११. महाराष्ट्र सारस्वत, वि. ल. भावे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, सहावी आवृत्ती १९८२.
१२. यादवकालीन मराठी, शं. गो. तुळपुळे
१३. महानुभावीय मराठी वाङ्मय, य. खु. देशपांडे
१४. महानुभाव पंथ आणि त्यांचे वाङ्मय, शं. गो. तुळपुळे
१५. श्रीचक्रधर : चरित्र, वि. भि. कोलते
१६. चक्रपाणि : आद्य मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, रा. चिं. ढेरे
१७. श्रीविठ्ठल : एक महासमन्वय, रा. चिं. ढेरे

१८. वारकरी पंथाचा इतिहास, शं. वा. दांडेकर
१९. वारकरी पंथ : उदय व विकास, भा. पं. बहिरट
२०. संत वाङ्मयाची सांस्कृतिक फलश्रुती, गं. बा. सरदार
२१. पाच संतकवी, शं. गो. तुळपुळे
२२. ज्ञानदेव आणि नामदेव, शं. दा. पेंडसे
२३. प्राचीन मराठी गद्य : प्रेरणा आणि प्रवृत्ती, श्री. रं. कुलकर्णी
२४. संत साहित्य : काही अनुबंध, अशोक कामत
२५. ओवी ते लावणी, श्री. रं. कुलकर्णी
२६. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
२७. मराठी भाषेचे मूळ, विश्वनाथ खैरे
२८. श्रीसमर्थ विरचित स्तोत्र वाङ्मय, र. रा. गोसावी
२९. रामदासांची काव्यदृष्टी : एक अभ्यास, रा. वि. चिटणीस
३०. पुन्हा तुकाराम, दिलीप चित्रे
३१. आनंदाचा डोह, रा. ग. जाधव
३२. दासबोध : वाङ्मयीन समीक्षा, रमेश तेंडुलकर
३३. टीकास्वयंवर, भालचंद्र नेमाडे
३४. तुकाराम : अंतर्बाह्य संघर्षाची अनुभवरूपे, म. सु. पाटील
३५. धर्मसंप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय, र. बा. मंचरकर
३६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप, ह. श्री. शेणोलीकर
३७. मराठी संतवाणीचे मंत्राक्षरत्व, ह. श्री. शेणोलीकर
३८. मध्ययुगीन मराठी नाथसंप्रदायिक साहित्य संशोधनाच्या काही दिशा, र. रा. गोसावी
३९. तुकारामविषयक अभ्यासाचा मागोवा, मा. ना. आचार्य
४०. संत एकनाथांचा वारसा, रा. ग. जाधव
४१. संतसाहित्य : अभ्यासाच्या काही दिशा, कल्याण काळे व रा. शं. नगरकर
४२. मध्ययुगीन मराठी साहित्य : एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
४३. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना, द. दि. पुंडे
४४. शिवकालीन राजनीती आणि रणनीती, श्री. रं. कुलकर्णी
४५. संतसाहित्याचे समाजशास्त्रीय दृष्टिक्षेप, सदानंद मोरे
४६. तुकारामदर्शन, सदानंद मोरे
४७. महानुभाव साहित्य : शोध संचार, अविनाश आवलगावकर
४८. श्रीगोविंदप्रभुविषयक साहित्य : शोध आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
४९. लीळाचरित्र : संशोधन आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
५०. महानुभाव साहित्य : शोध आणि चिकित्सा, अविनाश आवलगावकर,
५१. प्राचीन मराठी भक्तीकाव्याची स्वातंत्र्योत्तर समीक्षा, सतीश बडवे
५२. संतसाहित्याचा वाङ्मयीन अभ्यास, सुहासिनी इर्लेकर
५३. शुद्ध ऐसे ब्रह्मज्ञान, उल्हास कृष्णराव पाटील
५४. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख
५५. नाथ संप्रदाय : उदय व विकास, प्र. न. जोशी

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Core**	**Credits- 2**	**Weeks-15**
MAR 303 MJP	**मराठी व्याकरण – प्रात्यक्षिक**	**Practical**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून मराठी भाषा व व्याकरण, समानार्थी, विरुद्धार्थी, सामासिक, सिद्ध, साधित, तत्सम, तद्भव, देशी, परभाषी शब्द, वाक्य, भाषेचे अलंकार, म्हणी व वाक्प्रचार यांचे मूलभूत ज्ञान मिळवून मराठी भाषिक नियमानुसार शास्त्रीयदृष्ट्या, सुव्यवस्थित मांडणीचे कौशल्य विद्यार्थ्यांना प्राप्त होईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मराठी भाषा, लिपी व व्याकरणाचे स्वरूप व महत्त्व समजावून घेणे.
२. मराठी भाषा व व्याकरण यांच्या परस्पर संबंधांचा परिचय करून घेणे.
३. शब्दविचार व क्रियापदविचार समजावून घेणे .
४. वाक्याचे स्वरूप व प्रकार, भाषेचे अलंकार माहीत करून घेणे.
५. मराठी भाषा, व्याकरण व लेखन कौशल्याचे ज्ञान अवगत करून उपयोजन करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**मराठी व्याकरण : उपयोजन** १.१ समानार्थी शब्दांचे लेखन करणे. (किमान १०० शब्द) १.२ विरुद्धार्थी शब्दांचे लेखन करणे. (किमान १०० शब्द) १.३ सामासिक शब्दांचे लेखन करणे. (किमान १०० शब्द) १.४ सिद्ध, साधित, तत्सम, तद्भव, देशी, परभाषी शब्दांची सूची करणे. १.५ शब्दांच्या जाती व त्यांची विविध उदाहरणे यांचे लेखन करणे.	२	६०
२	२.१ विविध परिच्छेद प्रमाण भाषा लेखन नियमांनुसार लिहिणे. (किमान १० परिच्छेद) २.२ विविध परिच्छेदत विरामचिन्हांचा योग्य वापर करणे. (किमान १० परिच्छेद)		
३	३.१ वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करणे.(किमान ५० वाक्प्रचार) ३.२ म्हणींचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करणे. (किमान ५० म्हणी) ३.३ वाक्य रुपांतर आणि वाक्य संश्लेषण (किमान २५ वाक्ये)		
४	४.१ विविध अलंकारांचे सोदाहरण लेखन (किमान ५० उदाहरणांसहित)		

*** विद्यार्थ्यांनी वरील चार घटकांपैकी कोणतीही दोन प्रात्यक्षिके सादर करणे आवश्यक आहे .**

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	मराठी भाषा, लिपी, व्याकरणाचे स्वरूप व महत्त्व सांगता येईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	भाषा, लिपी, व्याकरण, शब्दविचार, वाक्याचे स्वरूप व प्रकार, भाषेचे अलंकार यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	प्रमाणभाषाविषयक नियमानुसार वाचन व लेखन करण्याची अंमलबजावणी करता येईल.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा सादरीकरण
Co-4 Analyzing	मराठी भाषा व व्याकरण, समानार्थी, विरुद्धार्थी, सामासिक, सिद्ध, साधित, तत्सम, तद्भव, देशी, परभाषी शब्द, वाक्य, भाषेचे अलंकार, म्हणी व वाक्प्रचार इत्यादी संदर्भात विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-5 Evaluating	मराठी भाषा व व्याकरण यांच्या परस्पर संबंधांचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	भाषा, लिपी, व्याकरण, शब्दविचार, वाक्य, भाषेचे अलंकार, म्हणी व वाक्प्रचार तसेच लेखनाचे ज्ञान अवगत करून त्याचे उपयोजन करण्याचे कौशल्य अवगत होईल.	कृतिसत्र, सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. मराठी व्याकरणाचा पुनर्विचार, अरविंद मंगरूळकर, कार्यवाह पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६४.
२. शासन व्यवहारात मराठी, भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. (शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई द्वारे मुद्रित). १९६५
३. मराठी व्याकरणाची मूलतत्त्वे, ह. ग. केळकर, सिटी बुक प्रकाशन, पुणे, १९६६
४. शास्त्रीय मराठी व्याकरण, मो. के. दामले, जोशी आणि लोखंडे प्रकाशन, पुणे १९६६
५. मराठी व्याकरणाचे व्याकरण, कृ. पां. कुलकर्णी, ग. मो पाटील, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे (महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ यांच्या सहकार्याने प्रसिद्ध),१९६९.
६. मराठीचे व्याकरण, लीला गोविलकर, स्वाध्याय महाविद्यालय प्रकाशन, पुणे, १९७४.
७. मराठी व्याकरण काही समस्या, प्र.ना. दीक्षित, एम. व्ही. फडके आणि इतर, कोल्हापूर, १९८०,
८. भारतीय साहित्यशास्त्र, ग.त्र्यं. देशपांडे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८०.
९. मराठी शुद्धलेखन प्रदीप, मो. रा. वाळंबे, संपा. अरूण फडके, नितीन प्रकाशन, पुणे, १९८१.
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे आणि डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे, १९८४.
११.मराठी व्याकरण : वाद आणि प्रवाद, कृ. श्री.अर्जुनवाडकर, सुलेखा प्रकाशन, पुणे, १९८७,
१२.सुगम मराठी व्याकरण व लेखन, मो. रा. वाळंबे, नितीन प्रकाशन, प्र. आ.१९८९.
१३.मराठी व्याकरणाचा इतिहास, कृ. श्री. अर्जुनवाडकर, मराठी विभाग-मुंबई विद्यापीठ, मुंबई आणि ज्ञानमुद्रा, पुणे, १९९२.
१४.मराठी भाषेची संवाद कौशल्ये, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, पुस्तक क्र.१ ते ८,१९९२.
१५.महाराष्ट्र साहित्य परिषद, म.श्री.दीक्षित, राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई, १९९५.

१६.प्रशासनिक मराठी भाषेचा विकास, गीता भागवत, राज्य मराठी विकास संस्था, प्रशासन, मुंबई, १९९६.
१७.मराठी लेखन मार्गदर्शिका, यास्मिन शेख ,राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई, १९९७.
१८.अभिनव मराठी व्याकरण-मराठी लेखन, श्रीधर शनवारे, विद्याविकास पब्लिशर्स प्रा.लि. नागपूर,२०००.
१९.भाषा : स्वरूप, सामर्थ्य व सौंदर्य, डॉ. वा. के. लेले, राजहंस प्रकाशन, पुणे, २००५.
२०.व्याकरण, लेखन व आकलन, प्रल्हाद लुलेकर, / केदार काळवणे : पर्सन, नवी दिल्ली, २०१२.
२१.कार्यालयीन कौशल्ये (उपयोजित मराठी) - डॉ. अक्षय घोरपडे, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव, २०१४.
२२.मराठी लेखन कोश, अरुण फडके, अंकुर प्रकाशन, ठाणे, २०१५.
२३.मराठी शब्दलेखनकोश, यास्मिन शेख, हर्मिस प्रकाशन, पुणे. तृतीय आवृत्ती मे २०१७
२४.मराठी व्याकरण आणि लेखन, डॉ. विनायक गंधे, सौ. मीरा जोशी, निराली प्रकाशन, पुणे, २०१९.
२५.मराठी व्याकरण - स्वरूप व चिकित्सा, कुलकर्णी, खांडेराव : पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१९.
२६.मराठी व्याकरण, वि.सी. गुर्जर, मनोरमा प्रकाशन, सहावी आवृत्ती १ जानेवारी २०२२
२७. व्यावहारिक मराठी, प्रा. ल. रा. नसिराबादकर, भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर, २०२३.
२८. https ://rmvs.marathi.gov.in/मराठी शुद्धलेखनाचे नियम – राज्य मराठी विकास संस्था

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Core**	**Credits- 2**	**Weeks-15**
MAR 304 MJP	**मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : प्रारंभ ते इ. स. १६०० – प्रात्यक्षिक**	**Practical**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहासाची ओळख, मराठी वाङ्मयाच्या परंपरा आणि ऐतिहासिक क्रम यांचे वाचन, अर्थ तसेच इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये समजून घेऊन अवलोकनपर लेखन करता येईल. चिकित्सक दृष्टी आणि संशोधनाची प्राथमिक कौशल्ये विकसित करता येतील.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहास, परंपरा, इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये समजून घेणे.
२. मराठी साहित्याचा ऐतिहासिक क्रम, चिकित्सक दृष्टी आणि संशोधनाची प्राथमिक कौशल्ये आत्मसात करणे.
३. वाङ्मय इतिहास लेखन प्रकल्प, क्षेत्रभेट अहवाल, चर्चासत्र टिपण इत्यादी अवलोकनपर लेखन करण्याचे कौशल्ये आत्मसात करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	१.१ इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये, साधने - प्राथमिक स्रोत, अभिलेखागार आणि ऐतिहासिक दस्तऐवज कसे वापरावे हे समजून घेणे. १.२ क्षेत्रीय कार्य - वाङ्मयाच्या इतिहासावर संशोधन करण्यासाठी स्थानिक ग्रंथालये किंवा अभिलेखागारांना भेट देणे. **प्रत्यक्ष उपक्रम (प्रकल्प व अहवाल लेखन)** ➢ ग्रंथालय भेट व अहवाललेखन ➢ मध्ययुगीन आविष्कारप्रकारांच्या कार्यक्रमांचे अहवाल लेखन उदा. कीर्तन, प्रवचन, पोवाडा, भारुड इ. ➢ हस्तलिखित संकलन व नोंदलेखन ➢ मध्ययुगीन ग्रंथकार व ग्रंथनिर्मिती स्थळांना भेटी व अहवाललेखन	२	६०

*** विद्यार्थ्यांनी वरील चार घटकांपैकी कोणतीही दोन प्रात्यक्षिके सादर करणे आवश्यक आहे .**

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	**Course Outcomes**	**Teaching Learning Method**
Co-1 Remember	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या परंपरा आणि ऐतिहासिक क्रम सांगता येईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहास, वाङ्मयाचे वाचन व अर्थ आणि इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये इत्यादींचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	प्रारंभ ते इ. स. १६०० या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याचे चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करता येईल.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा,सादरीकरण
Co-4 Analyzing	प्रारंभ ते इ. स. १६०० या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याचे चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करण्यासंदर्भात आकलन आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-5 Evaluating	चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करताना मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी वाङ्मयेतिहासाचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	विद्यार्थी मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी वाङ्मयाचे चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करू शकतील.	कृतिसत्र, सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. महाराष्ट्रीयांचे काव्यपरीक्षण, श्री, व्यं, केतकर ज्ञानकोश छापखाना, पुणे, प्र.आ.१९२८, पुनर्मुद्रण - पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१३ / २०१५.

२. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड पहिला, ल. रा. पांगारकर, नाशिक, मे १९३२.

३. मराठी भाषेचा व वाङ्मयाचा इतिहास, बा. अ. भिडे, मराठी ग्रंथोत्तेजक मंडळी (पुणे), १९३३.

४. मराठी वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन, रा. श्री. जोग, पुणे विद्यापीठ, प्र.आ.१९५९

५. यादवकालीन महाराष्ट्र, मु. गो. पानसे, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, मुंबई, १९६३.

६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, भाग १, पूर्वार्ध आणि उत्तरार्ध, अ. ना. देशपांडे, व्हीनस प्रकाशन पुणे, प्र.आ. १९६६.

७. महाराष्ट्रातील पाच संप्रदाय, पं. रा. मोकाशी, प्रसाद प्रकाशन पुणे,१९७५

८. 'नाथ संप्रदाय : उदय व विस्तार', प्र. न. जोशी, राजीव प्रकाशन ठाणे, प्र. आ. १ जानेवारी, १९७७.

९. पाच भक्तीसंप्रदाय, र. रा. गोसावी, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, प्र.आ. १९८१.

१०. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख, लोकवाङ्मय गृह मुंबई, १९८२.

११. महाराष्ट्र सारस्वत, वि. ल. भावे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, सहावी आवृत्ती १९८२.

१२. यादवकालीन मराठी, शं. गो. तुळपुळे

१३. महानुभावीय मराठी वाङ्मय, य. खु. देशपांडे

१४. महानुभाव पंथ आणि त्यांचे वाङ्मय, शं. गो. तुळपुळे

१५. श्रीचक्रधर : चरित्र, वि. भि. कोलते

१६. चक्रपाणि : आद्य मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, रा. चिं. ढेरे

१७. श्रीविठ्ठल : एक महासमन्वय, रा. चिं. ढेरे

१८. वारकरी पंथाचा इतिहास, शं. वा. दांडेकर
१९. वारकरी पंथ : उदय व विकास, भा. पं. बहिरट
२०. संत वाङ्मयाची सांस्कृतिक फलश्रुती, गं. बा. सरदार
२१. पाच संतकवी, शं. गो. तुळपुळे
२२. ज्ञानदेव आणि नामदेव, शं. दा. पेंडसे
२३. प्राचीन मराठी गद्य : प्रेरणा आणि प्रवृत्ती, श्री. रं. कुलकर्णी
२४. संत साहित्य : काही अनुबंध, अशोक कामत
२५. ओवी ते लावणी, श्री. रं. कुलकर्णी
२६. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
२७. मराठी भाषेचे मूळ, विश्वनाथ खैरे
२८. श्रीसमर्थ विरचित स्तोत्र वाङ्मय, र. रा. गोसावी
२९. रामदासांची काव्यदृष्टी : एक अभ्यास, रा. वि. चिटणीस
३०. पुन्हा तुकाराम, दिलीप चित्रे
३१. आनंदाचा डोह, रा. ग. जाधव
३२. दासबोध : वाङ्मयीन समीक्षा, रमेश तेंडुलकर
३३. टीकास्वयंवर, भालचंद्र नेमाडे
३४. तुकाराम : अंतर्बाह्य संघर्षाची अनुभवरूपे, म. सु. पाटील
३५. धर्मसंप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय, र. बा. मंचरकर
३६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप, ह. श्री. शेणोलीकर
३७. मराठी संतवाणीचे मंत्राक्षरत्व, ह. श्री. शेणोलीकर
३८. मध्ययुगीन मराठी नाथसंप्रदायिक साहित्य संशोधनाच्या काही दिशा, र. रा. गोसावी
३९. तुकारामविषयक अभ्यासाचा मागोवा, मा. ना. आचार्य
४०. संत एकनाथांचा वारसा, रा. ग. जाधव
४१. संतसाहित्य : अभ्यासाच्या काही दिशा, कल्याण काळे व रा. शं. नगरकर
४२. मध्ययुगीन मराठी साहित्य : एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
४३. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना, द. दि. पुंडे
४४. शिवकालीन राजनीती आणि रणनीती, श्री. रं. कुलकर्णी
४५. संतसाहित्याचे समाजशास्त्रीय दृष्टिक्षेप, सदानंद मोरे
४६. तुकारामदर्शन, सदानंद मोरे
४७. महानुभाव साहित्य : शोध संचार, अविनाश आवलगावकर
४८. श्रीगोविंदप्रभुविषयक साहित्य : शोध आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
४९. लीळाचरित्र : संशोधन आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
५०. महानुभाव साहित्य : शोध आणि चिकित्सा, अविनाश आवलगावकर,
५१. प्राचीन मराठी भक्तीकाव्याची स्वातंत्र्योत्तर समीक्षा, सतीश बडवे
५२. संतसाहित्याचा वाङ्मयीन अभ्यास, सुहासिनी इर्लेकर
५३. शुद्ध ऐसे ब्रह्मज्ञान, उल्हास कृष्णराव पाटील
५४. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख
५५. नाथ संप्रदाय : उदय व विकास, प्र. न. जोशी

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	Major Elective	Credits- 2	Weeks- 15
MAR 310 MJ	कथासरिता (संपादित कथासंग्रह)	Theory	Hours- 30

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेमधून 'कथा' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप, कथेची रचना, कथेचे प्रकार व प्रवाह समजून घेण्यास मदत होईल. त्याचबरोबर अभ्यासक्रमात नेमलेल्या साहित्यकृतीचा आस्वाद घेता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मराठी 'कथा' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप जाणून घेणे.
२. कथेची रचना, कथेचे प्रकार व प्रवाह समजून घेणे.
३. नेमलेल्या अभ्यासपुस्तकातील आशयाचा आस्वाद घेणे आणि विश्लेषण करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	कथा : स्वरूप व विशेष १.१ कथा : संकल्पना व स्वरूप १.२ कथेची रचना (Structure) १.३ कथेचे प्रकार व प्रवाह	१	१५
२	**अभ्यासपुस्तक :** कथासरिता (संपादित)	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching, Learning Method
Co-1 Remember	'कथा' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप सांगता येईल.	व्याख्यान
Co-2 Understanding	कथेची रचना, कथेचे प्रकार व प्रवाह इत्यादीचे आकलन होईल.	व्याख्यान
Co-3 Applying	मराठी कथांच्या अभ्यासातून साहित्याचा आस्वाद घेण्याची प्रेरणा मिळेल.	सादरीकरण
Co-4 Analyzing	मराठी कथा या साहित्यप्रकाराच्या संदर्भात आकलन आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	कथांचे वाचन, आस्वादन, विश्लेषण , वर्गीकरण, मूल्यनिर्णय या प्रक्रियेतून विद्यार्थ्यांची साहित्यविषयक अभ्यासाची समाज विकसित होईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	मराठी कथांच्या अभ्यासातून विद्यार्थ्यांना अनुभव मांडणीची कला अवगत होईल. त्याचबरोबर अनुभवविश्लेषणाची प्रेरणा मिळेल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. बालभागवत, पुणे : आनंद, आपटे वा. गो. १९०९
२. हितोपदेश (भाषांतर), आंबेकर बापूजी त्र्यंबक, चित्रशाळा प्रकाशन, पुणे, १९४४
३. पंचतंत्र, आंबेकर बापूजी त्र्यंबक, चित्रशाळा, पुणे, प्र. ४ थी आ. १९४९
४. राजा कुबेर, उजंबळेकर कृष्ण मुकुंद, कालिंदी प्रकाशन, नागपूर, १९५९
५. माझी इसापनीती, कानिटकर बा.मो, सिटी बुक स्टॉल, पुणे, १९४९
६. लौकिक दंतकथा, बडोदे : श्रीसयाजी ग्रंथमाला, कालेलकर गोविंद मंगेश, पुनर्मुद्रण, शब्दालय, श्रीरामपूर, १९३४
७. जातककथासंग्रह, भाग १ ते ३, कोसंबी धर्मानंद , महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई,१९७८
८. मराठी लोककथा : स्वरूपमीमांसा, कोळेकर वैदेही, सविता प्रकाशन, औरंगाबाद.
९. तेनालीराम यांच्या चातुर्यकथा, घोलप मधुकर सदाशिव, सुनंदा साहित्य, पुणे, १९६८
१०. वेताळपंचविशी, छत्रे सदाशिव काशिनाथ, द. वि. पाठक, मुंबई, १२ वी आ. १९४३
११. सिंहासन बत्तीशी, जोशी अनंत काशिनाथ, रम्यकथा, पुणे १९६८
१२. जातकांतील निवडक गोष्टी, जोशी चिंतामण विनायक, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर २००८
१३. कथासरित्सागर, जोशी प्रभाकर शंकर, व्होरा आणि कं., मुंबई, १९६३
१४. वेताळपंचविशी, ढेरे रा. चिं.भावे ह.अ. वरदा बुक्स, पुणे, १९७६
१५. लोककथा, दाते शंकर गणेश, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, मुंबई १९५५
१६. उपनिषदातील दहा गोष्टी,देव शंकरराव, सुलभ राष्ट्रीय ग्रंथमाला ट्रस्ट, पुणे १९८८
१७. बिरबल आणि बादशहाच्या गोष्टी, भाग १ ते ४, पाठक बा. ल., मुंबई, १९६३
१८. पुराणातील मौजेच्या गोष्टी, पाबळकर कृ. ना., मुंबई : पाठक,१९११
१९. हॅन्स अण्डरसनच्या गोष्टी, पायगावकर सुमती,व्हीनस प्रकाशन, पुणे, १९६३
२०. सांगीवांगी, बाबर सोजिनी (संपा.), मुंबई : महाराष्ट्र शासन, शिक्षण विभाग.
२१. मराठी लोककथा, बाबर सरोजिनी, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९५७.
२२. बालजातक,भागवत दुर्गा, पुणे : वरदा, १९९०
२३. मराठी लोककथा, वाकोडे मधुकर (संपा.), दिल्ली : साहित्य अकादमी, १९९२
२४.व. दि. कुलकर्णी, अर्वाचीन मराठी सारस्वतरकार, मॅजेस्टिक बुक स्टॉल, गिरगाव, मुंबई-४
२५.यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, वाङ्मयप्रवाह 'समकालीन साहित्य' संपा. डॉ. भालचंद्र फडके, पुणे.
२६.गंगाधर गाडगीळ,‘सत्यकथा’ चा सप्टेंबर १९५५ चा अंक.
२७.डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले, 'ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि शोध', मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
२८.म. द. हातकणंगलेकर, मराठी कथा : रूप आणि परिसर' सुपर्ण प्रकाशन, पुणे.
२९.आनंद यादव, ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि समस्या, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
३०.दि. पु. चित्रे, सोमैया पब्लिकेशन्स प्रा. लि., मुंबई,
३१.बाबुराव बागूल, दलित साहित्य : आजचे क्रांतिविज्ञान बुध्दिस्ट पब्लिशिंग हाऊस, नागपूर
३२.चंद्रकांत बांदिवडेकर, मराठी साहित्य प्रेरणा व स्वरूप गो. मा. पवार व म.द. हातकणंगलेकर (संपा.) पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
३३.गंगाधर गाडगीळ, खडक आणि पाणी पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
३४.साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, वा. ल. कुलकर्णी गौरव ग्रंथ, सपादक श्री. पु. भागवत, डा. सुधार रसाळ
३५.कथा : संकल्पना आणि समीक्षा, सुधा जोशी, मौज प्रकाशन
३६.मराठी कथा : विसावे शतक, संपादक के. ज. पुरोहित, सुधा जोशी
३७.मराठी कथा : प्रवृत्ती आणि प्रवाह, डॉ. रा. गो. चवरे, सुयश प्रकाशन पुणे, दु. आ. २००३

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	Major Elective	Credits- 2	Weeks-15
MAR 311 MJP	वर्णनात्मक लेखन (कथेच्या घटकांसंदर्भात) – प्रात्यक्षिक	Practical	Hours- 60

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेमधून वर्णनात्मक लेखनाची संकल्पना व स्वरूप, वर्णनात्मक लेखनाचे प्रकार समजून घेता येतील. तसेच व्यक्ती, वस्तू, स्थळ, प्रसंगवर्णन, निसर्गवर्णन, अनुभवाधारित लेखन इत्यादी प्रकारात वर्णनात्मक लेखन करता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. वर्णनात्मक लेखनाची संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये समजून घेणे व लेखन कौशल्य आत्मसात करणे.
२. व्यक्ती, वस्तू, स्थळ, प्रसंगवर्णन, निसर्गवर्णन, अनुभवाधारित लेखन इत्यादी प्रकारातील वर्णनात्मक लेखन करण्याचे कौशल्य आत्मसात करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**वर्णनात्मक लेखनाची संकल्पना** १.१ लेखन म्हणजे काय? १.२ वर्णनात्मक लेखनाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये	१	३०
२	**वर्णनात्मक लेखनाचे प्रकार** व्यक्ती, वस्तू, स्थळ, प्रसंगवर्णन, निसर्गवर्णन, अनुभवाधारित लेखन	१	३०

*** विद्यार्थ्यांनी वरीलपैकी कोणतीही दोन प्रात्यक्षिके सादर करणे आवश्यक आहे .**

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	वर्णनात्मक लेखनाचे स्वरूप आणि साहित्यलेखनाची कौशल्ये ज्ञात होतील.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	वर्णनात्मक साहित्यप्रकाराचे लेखन करण्याच्या कौशल्यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	वर्णनात्मक लेखनप्रकारांच्या रूपबंधांची वैशिष्ट्ये सांगू शकतील.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा
Co-4 Analyzing	वर्णनात्मक लेखन करण्यासंदर्भात विद्यार्थ्यांची आकलनक्षमता आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन

Co-5 Evaluating	वर्णनात्मक लेखन करताना प्रकारनिहाय रूपबंधाचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	विद्यार्थी साहित्यप्रकारांचे सर्जनशील आणि वर्णनात्मक लेखन करू शकतील.	कृतिसत्र

संदर्भ ग्रंथ :

१. उपयोजित मराठी, सत्यजित साळवे, दीपक पवार, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१४

२. मुद्रित आणि श्राव्य माध्यमे लेखन व संवाद, केशव तुपे, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१९

३. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्य, डॉ. हनुमंत भवारी, विकास पब्लिशिंग हाऊस नोएडा, प्र. आवृत्ती जानेवारी २०२२

४. व्यावहारिक मराठी, काळे कल्याण व पुंडे दत्तात्रय, निराली प्रकाशन, पुणे

५. व्यावहारिक मराठी, ल. रा. नसिराबादकर, भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर

६. मराठी लेखन मार्गदर्शिका- राज्य मराठी विकास संस्था, यास्मिन शेख

७. प्रशासनिक मराठी भाषेचा विकास, गीता भागवत, राज्य मराठी विकास संस्था, प्रशासन, मुंबई

८. उपयोजित मराठी डॉ. ग. ना. जोगळेकर कृतज्ञता ग्रंथ, मोडक केतकी, शेणई संतोष, शेणई सुजाता,संपा., पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे

९. भाषिक सर्जन आणि उपयोजन, गवस राजन, शिंदे अरुण, पाटील गोमटेश्वर, दर्या प्रकाशन, पुणे

१०. संपादन आणि लेखन कौशल्ये, भोर उज्ज्वला, प्रकाशन, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव

११. माध्यमांसाठी लेखन व संवाद कौशल्ये, डॉ. अक्षय घोरपडे, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव

१२. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग-३, वेदश्री थिगळे, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव

१३. उपयोजित मराठी, लांडगे संजय, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे

१४. मराठी लेखन कोश, अरूण फडके, ढवळे प्रकाशन, मुंबई

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Vocational Skill Course**	**Credits- 2**	**Weeks- 15**
MAR 321 VSC	**समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन**	**Theory**	**Hours- 30**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून रोजगाराभिमुख मराठीचे स्वरूप स्पष्ट होईल. मराठी भाषेच्या परिक्षेत्रात विस्तारलेल्या समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन करण्यासंदर्भातील संधींचा परिचय होऊन त्यासाठी लागणारी लेखनकौशल्ये विद्यार्थी आत्मसात करतील.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१) जीवनव्यवहारात होणारे बदल आणि आधुनिकता यांमुळे विस्तारलेल्या व्यावसायिक संधींचा परिचय देणे.
२) समाजमाध्यमांसाठी आवश्यक असलेली भाषिक लेखनकौशल्ये विकसित करणे.
३) समाजमाध्यमांसाठी लेखन करताना मराठीत रुळलेल्या नव्या परिभाषेचे आकलन करून देणे.
४) समाजमाध्यमांसाठी आत्मविश्वासाने मराठीचा वापर करू शकणारा प्रशिक्षित विद्यार्थीवर्ग तयार करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१.	**समाजमाध्यम : स्वरूप, भाषा व वैशिष्ट्ये** १.१ फेसबुक, ब्लॉग, ट्विटर, वेबसाईट, व्हॉट्सॲप १.२ युटयूब, इंस्टाग्राम व्हिडिओ	१	१५
२.	**समाजमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्ये : लेखनतंत्र** २.१ फेसबुक, ब्लॉग, ट्विटर, वेबसाईट, व्हॉट्सॲप इ. वरील लेखन २.२ युटयूब, इंस्टाग्राम व्हिडिओ साठी लेखन	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल.

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	समाजमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्यांची माहिती होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	मराठीचे समाजमाध्यमांसाठी लेखन या क्षेत्रातील उपयोजन ज्ञात होईल.	व्याख्यान, साहित्यप्रकारांचे वाचन
Co-3 Applying	समाजमाध्यमांसाठी उपयुक्त लेखनतंत्र अवगत होईल व त्याचे उपयोजन करता येईल.	सादरीकरण
Co-4 Analyzing	समाजमाध्यमांतील आकृतिबंधांच्या लेखनाचे स्वरूप अवगत होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	विद्यार्थ्यांना समाजमाध्यमांसाठी लेखन या क्षेत्राचा परिचय होईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	विद्यार्थी समाजमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्ये आत्मसात करतील.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. शासन व्यवहारात मराठी, भाषा संचालनालय, संचालक महाराष्ट्र राज्य , मुंबई, १९९७
२. प्रसार माध्यमांसाठी लेखन कौशल्य, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ कुलसचिव, य.च.म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, २००८
३. उपयोजित मराठी, सत्यजित साळवे, दीपक पवार, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१४
४. प्रसार माध्यमे आणि समाज, डॉ. सुधीर भटक आणि इतर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१५
५. शब्दघोष, संपादक संजय ऐलवाड, सार्थसंकेत प्रकाशन, पुणे, २०१७.
६. माध्यमे आणि सामाजिक बदल, डॉ. विनोद निताळे आणि इतर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१७
७. जनसंज्ञापन : माध्यमे आणि संस्कृती, डॉ. विनोद निताळे, डॉ. सुधीर भटकर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१७
८. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी - डॉ. उज्ज्वला भोर, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव, २०२०
९. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्य, डॉ. हनुमंत भवारी, विकास पब्लिशिंग हाऊस नोएडा, प्र. आवृत्ती, २०२२.
१०. प्रसार माध्यमे व संवाद कौशल्य, प्राचार्य चंद्रशेखर कळसे, अरुणा प्रकाशन लातूर,१४जानेवारी २०२५.
११. संवाद आणि मीडिया संशोधन पद्धती, डॉ. विनोद निताळे, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव, प्रथम आवृत्ती, २०२५.
१२. व्यावहारिक उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली : संपादक - डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.
१३. डिजीटल बातम्या आणि एस.ई.ओ. विश्वनाथ गरूड, गमभन प्रकाशन, पुणे.
१४. डिजीटल जर्नालिझम, डॉ. शिवाजी जाधव, ब्लूरोज पब्लिशर, न्यू दिल्ली.
१५. मुद्रित शोधन व सर्जनशील लेखन, पुरूषोत्तम महाजन, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१९
१६. सोशल मीडिया, योगेश बोराटे, अथर्व प्रकाशन, जळगाव.
१७. डिजिटल पत्रकारिता, विश्वनाथ गरूड, गमभन प्रकाशन, पुणे.
१८. व्यावहारिक मराठी, काळे कल्याण व पुंडे दत्तात्रय, निराली प्रकाशन, पुणे
१९. व्यावहारिक मराठी, नसीराबादकर ल. रा., भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर
२०. मराठी लेखन मार्गदर्शिका- राज्य मराठी विकास संस्था, यास्मिन शेख
२१. भाषिक कौशल्याचा विकास, चित्रा सोहनी, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे
२२. उपयोजित मराठी डॉ. ग. ना. जोगळेकर कृतज्ञता ग्रंथ, मोडक केतकी, शेणई संतोष, शेणई सुजाता,संपा., पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे
२३. भाषिक सर्जन आणि उपयोजन, गवस राजन, शिंदे अरुण, पाटील गोमटेश्वर, दर्या प्रकाशन, पुणे
२४. संपादन आणि लेखन कौशल्ये, भोर उज्ज्वला, प्रकाशन, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
२५. मराठी लेखन कोश, अरूण फडके, ढवळे प्रकाशन, मुंबई.
२६. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग-३, थिगळे वेदश्री, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
२७. उपयोजित मराठी, लांडगे संजय, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे
२८. माध्यमांसाठी लेखन व संवाद कौशल्ये, डॉ. अक्षय घोरपडे, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
२९. व्यक्तिमत्त्व विकास आणि भाषिक कौशल्ये, जोशी नीला, दर्या प्रकाशन, पुणे
३०. मराठी शुद्धलेखन प्रदीप, मो. रा. वाळंबे, संपा. अरूण फडके, पुणे
३१. प्रशासनिक मराठी भाषेचा विकास, गीता भागवत, राज्य मराठी विकास संस्था, प्रशासन, मुंबई
३२. भाषांतर मीमांसा ,डॉ. अंजली सोमण,डॉ. कल्याण काळे
३३. कार्यालयीन कौशल्ये (उपयोजित मराठी) - डॉ. अक्षय घोरपडे, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव
३४. अनुवाद मीमांसा, संपा. केशव तुपे, साक्षात, औरंगाबाद
३५. प्रसार माध्यमांसाठी लेखनकौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
३६. संपादन : स्वरूप व कौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Field Project/ Community Engagement Project**		
MAR 331 FP **MAR 331 CEP**	**क्षेत्रीय प्रकल्प / समाज सहयोगिता प्रकल्प**	**Credits- 2** **(Project)**	**Hours-60**

क्षेत्रीय प्रकल्प (Field Project)

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

क्षेत्रीय प्रकल्प या अभ्यासक्रमाचा उद्देश विद्यार्थ्यांमध्ये संशोधनवृत्ती विकसित करणे, मराठी भाषा व साहित्याचा प्रत्यक्ष क्षेत्राशी संबंध जोडणे आणि विविध सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षणिक व प्रशासकीय क्षेत्रांतील मराठी भाषेच्या वापराचा अभ्यास करण्याची क्षमता निर्माण करणे हा आहे. या अनुषंगाने पुढील उद्दिष्टे मांडता येतील.

१. विद्यार्थ्यांना क्षेत्रीय प्रकल्पाची संकल्पना, स्वरूप आणि संशोधन प्रक्रिया समजावून देणे.
२. मराठी भाषा व साहित्याशी संबंधित विषयांवर प्रत्यक्ष क्षेत्रीय अभ्यास करण्याची क्षमता विकसित करणे.
३. निरीक्षण, सर्वेक्षण, मुलाखत, प्रश्नावली आणि माहिती संकलन या संशोधन पद्धतींचा वापर करण्याचे कौशल्य विकसित करणे.
४. संकलित माहितीचे शास्त्रीय पद्धतीने वर्गीकरण, विश्लेषण आणि अर्थनिर्णयन करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
५. समाजातील विविध क्षेत्रांमध्ये वापरल्या जाणाऱ्या मराठी भाषेचे स्वरूप, कार्य आणि बदल यांचा अभ्यास करण्यास प्रवृत्त करणे.
६. मराठी भाषेच्या व्यावहारिक, प्रशासकीय, शैक्षणिक, सामाजिक, सांस्कृतिक आणि माध्यमीय उपयोगांचा अभ्यास करण्यास सक्षम बनवणे.
७. लोकभाषा, बोलीभाषा, लोकसाहित्य, पारंपरिक व्यवसाय आणि सांस्कृतिक वारसा यांच्या दस्तऐवजीकरणाची जाणीव निर्माण करणे.
८. मराठी भाषा अध्ययन-अध्यापनातील समस्या आणि आव्हाने ओळखून त्याविषयी चिकित्सक दृष्टी विकसित करणे.
९. विद्यार्थ्यांमध्ये संशोधननिष्ठ, वस्तुनिष्ठ आणि चिकित्सक विचारसरणी विकसित करणे.
१०. अहवाल लेखन, प्रकल्प लेखन आणि शैक्षणिक लेखन कौशल्ये विकसित करणे.
११. माहितीचे तक्ते, आलेख, आकृत्या आणि सांख्यिकीय स्वरूपात सादरीकरण करण्याचे कौशल्य विकसित करणे.
१२. भाषिक सर्वेक्षण आणि क्षेत्रीय संशोधनातील नैतिक मूल्यांची जाणीव निर्माण करणे.
१३. मराठी भाषेच्या संवर्धन, विकास आणि प्रसारासाठी कार्य करणाऱ्या संस्था व उपक्रमांचा परिचय करून देणे.
१४. विद्यार्थ्यांमध्ये स्वतंत्र संशोधन, समस्या निराकरण आणि निष्कर्ष मांडण्याची क्षमता विकसित करणे.
१५. मराठी भाषा आणि साहित्याचा समाजजीवनाशी असलेला परस्परसंबंध समजून घेऊन त्याचे मूल्यांकन करण्याची क्षमता विकसित करणे.

१. क्षेत्रीय प्रकल्प : संकल्पना आणि स्वरूप

२. क्षेत्रीय प्रकल्प (Field Project) : विषयसूची

प्रकल्प लेखनासाठी विद्यार्थ्यांनी मार्गदर्शकांच्या संमतीने मराठी भाषा आणि साहित्यासंबंधी विषयाची निवड करावी. खाली काही विषय उदाहरणादाखल देण्यात आलेले आहेत त्या विषयांव्यतिरिक्तही मार्गदर्शकांच्या संमतीने विद्यार्थी इतर विषय घेऊ शकतात.

१. बँक/ टपाल कार्यालय/ विमा कार्यालय इत्यादी सरकारी किंवा खासगी कार्यालयांशी संबंधीत असलेल्या ग्राहक, कर्मचारी, प्रतिनिधी, अधिकारी इत्यादींद्वारे वापरल्या जाणाऱ्या मराठी भाषेचे सर्वेक्षण करून विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

२. स्थानिक स्वराज्य संस्थामधील विविध कार्यक्षेत्रातील दैनदिन पत्रलेखनाचे नमुने तपासून त्यावर प्रकल्प लेखन करणे.

३. परिसरातील पारंपारिक व्यवसाय करणाऱ्या स्त्री-पुरुष कारागीरांच्या मुलाखती घेऊन त्यांच्या व्यवसायासंबंधी शब्दसूची तयार करणे आणि त्यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

४. विविध बाजारांमध्ये (भाजी बाजार, कापड बाजार, धान्य बाजार इत्यादी) वापरल्या जाणाऱ्या मराठी भाषेचे सर्वेक्षण करून विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

५. मराठी भाषेतून शिक्षण घेणाऱ्या शालेय विद्यार्थ्यांच्या मुलाखती घेऊन विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

६. पदवी स्तरावरील कोणत्याही शाखेतील विद्यार्थी, शिक्षक व पालकांच्या मुलाखती घेऊन विश्लेषणात्मक प्रकल्पलेखन करणे.

७. शालेय वर्गातील मराठी क्रमिक पाठ्यपुस्तकांसंदर्भात विद्यार्थी व शिक्षकांच्या मुलाखती घेऊन विश्लेषणात्मक प्रकल्पलेखन करणे.

८. कनिष्ठ महाविद्यालयातील मराठी क्रमिक पाठ्यपुस्तकांसंदर्भात विद्यार्थी व शिक्षकांच्या मुलाखती घेऊन विश्लेषणात्मक प्रकल्पलेखन करणे.

९. पदवीस्तरावरील मराठी विषयाच्या अभ्यासक्रमासंदर्भात विद्यार्थी आणि शिक्षकांच्या मुलाखती घेऊन विश्लेषणात्मक प्रकल्पलेखन करणे.

१०. इंग्रजी, हिंदी माध्यमांच्या शाळेतील मराठी भाषेच्या अध्ययन-अध्यापनामध्ये येणाऱ्या अडचणींचे सर्वेक्षण करून विश्लेषणात्मक प्रकल्पलेखन करणे.

११. मराठी शाळेतील ग्रंथालयांचे सर्वेक्षण करून अहवालात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

१२. ग्रंथालयातील वाचकांचे सर्वेक्षण करून विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

१३. अन्य भाषिकांना मराठीचा वापर करताना येणाऱ्या समस्यांच्या संदर्भात सर्वेक्षण करून विश्लेषणात्मक प्रकल्पलेखन करणे.

१४. परिसरातील विविध खेळ, सण-उत्सव, जत्रा-यात्रा, स्वयंपाक आणि पाककला, शेती आणि तत्सम विविध व्यवसाय इत्यादी सबंधीच्या शब्दांचे संकलन करून विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन.

१५. आपल्या गावातील बोली भाषेमध्ये आलेल्या अन्य भाषेतील शब्दांचे संकलन करून विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन.

१६. परिसरातील लोकगीते, लोककथा, म्हणी, उखाणे, वाक्प्रचार इत्यादी शाब्द लोकसाहित्याचे तसेच लोककलांचे संकलन करून विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

१७. विविध प्रसा रमाध्यमांवरील मुद्रित, श्राव्य, दृक-श्राव्य माध्यमे बातम्यांवर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

१८. प्रसारमाध्यमांवरील मराठी कार्यक्रमांचा श्रोतृवर्ग-प्रेक्षकांवर होणारा परिणाम यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.

१९. विविध प्रसारमाध्यमांवरील जाहिरातीमधील मराठी भाषा’ यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२०. परिसरातील शैक्षणिक, सामाजिक, साहित्यिक, सांस्कृतिक घडामोडीचे वृत्तांतलेखन करणे.
२१. ‘चित्रपटातील मराठी भाषा’ यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२२. विविध भाषांमधून मराठीत पुन:ध्वनिमुद्रित (डबिंग) होऊन आलेल्या चित्रपटांचे सर्वेक्षण करून त्यांच्या सामाजिक व भाषिक परिणामावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२३. मोबाईलमधील संदेशांची मराठी भाषा यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२४. युटयूब वरील विविध कार्यक्रमांमध्ये वापरली जाणारी मराठी भाषा यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२५. समाज माध्यमांमध्ये (सोशल मीडिया) वापरली जाणारी मराठीभाषा यावर विश्लेषणात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२६. लेखक/लेखिका/कवी/ कवयित्री यांच्या मुलाखती घेऊन त्यावर प्रकल्प लेखन करणे.
२७. परिसरातील मराठी भाषा व साहित्यविषयक काम करणाऱ्या संस्थांना भेट देऊन अहवालात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२८. महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या मराठी भाषेच्या विकास आणि संवर्धनासाठी कार्य करणाऱ्या संस्थांच्या कार्यालयांना भेटी देऊन अहवालात्मक प्रकल्प लेखन करणे.
२९. महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या विविध समित्यांवरील सदस्यांच्या मराठी भाषेसंदर्भात मुलाखती घेऊन त्यावर प्रकल्प लेखन करणे.
३०. शेतीसंबंधित कागदपत्रांचा संकलनात्मक व विश्लेषणात्मक अभ्यास करणे.

समाज सहयोगिता प्रकल्प : संकल्पना आणि स्वरूप

समाज सहयोगिता प्रकल्प : उद्दिष्टे

१. विद्यार्थ्यांमध्ये समाजाभिमुख दृष्टीकोन विकसित करणे.
२. साहित्य, भाषा आणि समाज यांतील परस्परसंबंध समजून घेण्यास प्रवृत्त करणे.
३. विविध साहित्यिक, सांस्कृतिक आणि सामाजिक उपक्रमांमध्ये प्रत्यक्ष सहभागातून अनुभवाधारित शिक्षण मिळवून देणे.
४. समाजातील भाषिक गरजा, समस्या आणि बदल यांचा प्रत्यक्ष अभ्यास करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.
५. मराठी भाषा, साहित्य आणि संस्कृतीच्या संवर्धनासाठी विद्यार्थ्यांना सक्रियपणे कार्य करण्यास प्रोत्साहित करणे.
६. कार्यक्रमांचे नियोजन, आयोजन, समन्वय आणि व्यवस्थापन यांसारखी कौशल्ये विकसित करणे.
७. सूत्रसंचालन, निवेदन, वक्तृत्व, संवादकौशल्य आणि नेतृत्वगुण विकसित करणे.
८. साहित्यसंमेलने, कविसंमेलने, व्याख्यानमाला, परिसंवाद इत्यादी उपक्रमांच्या माध्यमातून साहित्यिक जाणीव समृद्ध करणे.
९. सामाजिक संस्थांबरोबर कार्य करताना सामाजिक उत्तरदायित्वाची भावना निर्माण करणे.
१०. लोकसाहित्य, पारायण, कथा-कीर्तन यांसारख्या सांस्कृतिक परंपरांचे महत्त्व समजून घेणे आणि त्यांचे जतन करण्याची प्रेरणा देणे.
११. समाजाच्या भाषिक गरजांनुसार उपयुक्त कृतीशील उपक्रम सुचविणे व त्यांची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याची क्षमता विकसित करणे.
१२. विविध स्तरांवरील व्यक्तींशी संवाद साधून सहकार्य, समन्वय आणि संघभावना वाढविणे.

१३. विद्यार्थ्यांमध्ये स्वयंसेवा, सामाजिक बांधिलकी आणि लोकसहभागाची जाणीव निर्माण करणे.
१४. महाविद्यालय, साहित्यसंस्था आणि समाज यांच्यातील सुसंवाद आणि सहकार्य दृढ करणे.
१५. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास घडवून त्यांना जबाबदार, संवेदनशील आणि सामाजिकदृष्ट्या सजग नागरिक बनविणे.

समाज सहयोगिता प्रकल्प : विषयसूची

१. पारायण, कथा-कीर्तन यात सहभाग.
२. विविध साहित्य संस्थांच्या कार्यात सहभाग.
३. विविध सामाजिक संस्थांच्या कार्यात सहभाग.
४. विविध साहित्य संमेलनांत सहभाग.
५. विविध कविसंमेलनात सहभाग.
६. कविसंमेलन, साहित्यसंमेलन यांच्या आयोजनात सहभाग.
७. विविध परिसंवाद, चर्चासत्रे यांच्या आयोजनात सहभाग.
८. विविध व्याख्यानमालांच्या आयोजनात सहभाग.
९. विविध कार्यक्रमांच्या सूत्रसंचालनात सहभाग.
१०. महाविद्यालयातील विविध कार्यक्रमांच्या आयोजनात सहभाग.
११. शाळांमध्ये 'मराठी भाषा संवर्धन सप्ताह' आयोजित कार्यक्रमात सहभाग .
१२. वृद्धाश्रमात साहित्यवाचन, कथाकथन किंवा कवितावाचन कार्यक्रम आयोजनात सहभाग .
१३. मराठी भाषा दिनानिमित्त विविध स्पर्धांचे आयोजित कार्यक्रमात सहभाग
१४. डिजिटल माध्यमातून (ब्लॉग, फेसबुक, युट्यूब, व्हॉट्सॲप) मराठी भाषा प्रचारासाठी उपक्रमात सहभाग
१५ . ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांसाठी वाचनालय किंवा पुस्तक दान अभियानात सहभाग
१६. महाविद्यालयात 'एक विद्यार्थी-एक पुस्तक समीक्षा' अभियानात सहभाग

(विद्यार्थ्याने असा सहभाग घेतल्याबाबतचे प्रमाणपत्र संबंधित संस्थेकडून प्राप्त करून महाविद्यालयाकडे जमा करणे अपेक्षित आहे.)

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-५) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	Minor	Credits- 2	Weeks- 15
MAR 341 MN	शिवराय आणि संविधान (कादंबरी) - ॲड. राहुल रासवे	Theory	Hours- 30

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेमधून 'कादंबरी' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप, कादंबरीचे घटक, प्रकार आणि वाटचाल समजून घेण्यास मदत होईल. त्याचबरोबर अभ्यासक्रमात नेमलेल्या साहित्यकृतीचा आस्वाद घेता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मराठी 'कादंबरी' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप जाणून घेणे.
२. कादंबरी या साहित्य प्रकाराचे घटक, प्रकार आणि वाटचाल समजून घेणे.
३. नेमलेल्या अभ्यासपुस्तकातील आशयाचा आस्वाद घेणे आणि विश्लेषण करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	कादंबरी : संकल्पना व स्वरूप कादंबरीचे घटक कादंबरीचे विविध प्रकार कादंबरी या साहित्यप्रकाराची वाटचाल	१	१५
२	शिवराय आणि संविधान (कादंबरी) - ॲड. राहुल रासवे	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	'कादंबरी' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप सांगता येईल.	व्याख्यान
Co-2 Understanding	कादंबरी या साहित्य प्रकाराचे घटक, प्रकार आणि वाटचाल इत्यादीचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	मराठी कादंबरीच्या अभ्यासातून साहित्याचा आस्वाद घेण्याची प्रेरणा मिळेल.	वाचन, लेखन
Co-4 Analyzing	मराठी कादंबरी या साहित्यप्रकाराच्या संदर्भात आकलन आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	कादंबरीचे वाचन, आस्वादन, विश्लेषण , वर्गीकरण, मूल्यनिर्णय या प्रक्रियेतून विद्यार्थ्यांची साहित्यविषयक अभ्यासाची समाज विकसित होईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	मराठी कादंबरीच्या अभ्यासातून विद्यार्थ्यांना अनुभव मांडणीची कला अवगत होईल. त्याचबरोबर अनुभवविश्लेषणाची प्रेरणा मिळेल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. मराठी कादंबरीचे पहिले शतक, कुसुमावती देशपांडे, मुंबई मराठी साहित्य संघ प्रकाशन मुंबई, प्र. आ. १९५३

२. कादंबरी आणि मराठी कादंबरी, उषा हस्तक, साहित्य सेवा प्रकाशन, औरंगाबाद, १९९३

३. दलित कादंबरी : स्वरूप आणि समीक्षा, प्रा. डॉ. प्रदीप सुरवाडकर, अथर्व पब्लिकेशन्स, २०००

४. मराठी कादंबरी : समाजशास्त्रीय समीक्षा, रवींद्र ठाकूर, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि., पुणे, २०००

५. कादंबरी : स्वरूप आणि समीक्षा, डॉ. द. भि. कुलकर्णी, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २००२

६. कादंबरी, डॉ. हरिश्चंद्र थोरात, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २००७

७. कादंबरी- १ (मराठी विश्वकोश), महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ मुंबई, प्र. आ. २०१४

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

मानवविज्ञान शाखेतील पदवी

बी.ए. मराठी : वर्ष-३ (सत्र-६) - अभ्यासक्रम

(शैक्षणिक वर्ष २०२६-२७ पासून)

Savitribai Phule Pune University, Pune

UG Degree in Humanities [Level 5.5]

B.A. Marathi : Year-3 (Semester-6) Syllabus

(w.e.f. academic year 2026-27)

बी.ए. - मराठी [सत्र-६] अभ्यासपत्रिका

Sem.	Course Code	Course Title	Credits	Theory/ Practical
Major Core	MAR 351 MJ	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान	4 (T)	Theory
	MAR 352 MJ	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८	4 (T)	Theory
	MAR 353 MJP	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
	MAR 354 MJP	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८ – प्रात्यक्षिक	2 (P)	Practical
Major Elective	MAR 360 MJ	काव्यधारा (संपादित काव्यसंग्रह)	2(T)	Theory
	MAR 361 MJP	सर्जनात्मक लेखन (कवितेच्या प्रकारांसंदर्भात) - प्रात्यक्षिक	2(P)	Practical
VSC	MAR 371 VSC	समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन : प्रात्यक्षिक	2(P)	Practical
OJT	MAR 381 OJT	व्यावसायिक प्रशिक्षण	4	OJT

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	Major Core	Credits- 4	Weeks- 15
MAR 351 MJ	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान	Theory	Hours- 60

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून मराठी भाषेचे स्वरूप व कार्यपद्धती, स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना, रूपिमविन्यास संकल्पना, रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास संकल्पना इत्यादींचे मूलभूत ज्ञान विद्यार्थ्यांना प्राप्त होईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१) मराठी भाषेचे स्वरूप व कार्यपद्धती समजावून घेणे.
२) स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना यांचा परिचय करून घेणे.
३) रूपिमविन्यास संकल्पना, रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग समजावून घेणे .
४) वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास संकल्पना माहीत करून घेणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**घटक १ : भाषा : स्वरूप व कार्यपद्धती** १.१ भाषा स्वरूप १.२ भाषेची लक्षणे १.३ भाषाभ्यासाची प्रमुख अंगे १.४ भाषाभ्यासाच्या पध्दती	१	१५
२	**घटक २ : स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना** २.१ स्वनविज्ञान संकल्पना २.२ वागिंद्रियाची रचना व कार्य २.३ स्वनांचे वर्गीकरण व स्वन-स्वनिम-स्वनांतर संकल्पना २.४ स्वनिम निश्चितीची तत्त्वे, विनियोगाचे प्रकार व मराठीची स्वनिमव्यवस्था	१	१५
३	**घटक ३ : रूपिम विन्यास.** ३.१ रूपिम संकल्पना ३.२ रूपिका, रूपिम व रूपिकांतर संकल्पना ३.३ रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग ३.४ रूपिमांचे प्रकार	१	१५
४	**घटक ४ : वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास** **४.१ वाक्यविन्यास** वाक्य म्हणजे काय?, वाक्यविन्यास संकल्पना, वाक्यविश्लेषण प्रथमोस्थित संघटक पद्धती **४.२ अर्थविन्यास** अर्थाचे स्वरूप व संकल्पना, अर्थ व रूप यातील संबंध, अर्थाचे प्रकार अर्थक्षेत्र संकल्पना	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	मराठी वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप, कार्यपद्धती व महत्त्व सांगता येईल.	व्याख्यान
Co-2 Understanding	स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना, रूपिमविन्यास संकल्पना, रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास संकल्पना यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाच्या स्वरूपानुसार वाचन व लेखन करण्याची अंमलबजावणी करता येईल.	वाचन, लेखन
Co-4 Analysing	स्वनविज्ञान, रूपिम विन्यास, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास इत्यादी संकल्पनांसंदर्भात विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	मराठी वर्णनात्मक भाषाविज्ञानांतर्गत येणाऱ्या सर्व संकल्पनांचे मूल्यमापन करता येईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	स्वनविज्ञान, रूपिम विन्यास, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास इत्यादी संकल्पनांचे उपयोजन करण्याचे ज्ञान अवगत होईल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. वैखरी, अशोक केळकर

२. भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक, मिलिंद मालशे, लोकवाङ्मय प्रकाशन, मुंबई.

३. मराठीचा भाषिक अभ्यास, मु.श्री. कानडे

४. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : स्वरूप आणि पद्धती, संपा. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण

५. आधुनिक भाषाविज्ञान, संपा. कल्याण काळे

६. अभिनव भाषाविज्ञान, डॉ. गं.ना. जोगळेकर

७. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान, डॉ. लीला गोविलकर

८. भाषाशास्त्रविचार, डॉ. र. बा. मंचरकर

९. ध्वनिविचार, ना.गो. कालेलकर, डॉ. प्रभाकर जोशी

१०. सुलभ भाषाविज्ञान, दत्तात्रय पुंडे

११. भाषाविज्ञान परिचय, स.गं.मालशे

१२. सुबोध भाषाविज्ञान, प्र.न. जोशी

१३. आधुनिक भाषाविज्ञान : सिद्धांत, उपयोजन, मिलिंद मालशे

१४. आधुनिक भाषाविज्ञान, डॉ. मिलिंद सं. मालशे

१५. भाषाशास्त्र प्रदीप, संपा. स. गं. मालशे, द. दि. पुंडे, अंजली सोमण

१६. भाषा आणि भाषाविज्ञान, रमेश धोंगडे

१७. भाषाविज्ञान : संकल्पना व स्वरूप, डॉ. आरती कुलकर्णी.

१८. भाषाविज्ञान परिचय, संपा. डॉ. वसंत शेकडे, संजय नगरकर व इतर, नवनरेंद्र प्रकाशन.

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Core**	**Credits- 4**	**Weeks- 15**
MAR 352 MJ	**मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१८**	**Theory**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास अभ्यासताना शिवकाल आणि पेशवेकाळातील सामाजिक आणि सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, पंडिती, शाहिरी, बखर आणि गद्य वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती, आणि वैशिष्ट्ये समजून घेता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. शिवकाल आणि पेशवेकालीन सामाजिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी समजून घेणे.
२. शिवकाल आणि पेशवेकालीन वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप समजून घेणे.
३. पंडिती, शाहिरी, बखर आणि गद्य वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती, आणि वैशिष्ट्ये समजून घेणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**शिवकाल आणि पेशवेकाळातील वाङ्मयनिर्मिती** १.१ शिवकाल आणि पेशवेकाळ : सामाजिक आणि सांस्कृतिक पार्श्वभूमी १.२ संत तुकाराम : वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप १.३ संत रामदास : वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप	१	१५
२	**पंडिती वाङ्मयनिर्मिती** २.१ पंडिती वाङ्मय : स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती, आणि वैशिष्ट्ये २.२ मुक्तेश्वर, वामनपंडित, रघुनाथपंडित, मोरोपंत	१	१५
३	**शाहिरांची वाङ्मयनिर्मिती** ३.१ शाहिरी वाङ्मय : स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती आणि वैशिष्ट्ये ३.२ अनंत फंदी, परशराम, राम जोशी, प्रभाकर, होनाजी बाळा	१	१५
४	**बखर आणि गद्य वाङ्मयनिर्मिती** ४.१ बखर वाङ्मय : स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती आणि वैशिष्ट्ये ४.२ सभासदाची बखर, शिवछत्रपतींचे सप्तप्रकरणात्मक चरित्र, शिवदिग्विजय, पानिपतची बखर, भाऊसाहेबांची बखर	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching-Learning Method
Co-1 Remember	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहासाचे स्वरूप सांगता येईल.	व्याख्यान,
Co-2 Understanding	शिवकाल आणि पेशवेकालीन सामाजिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, पंडिती, शाहिरी, बखर आणि गद्य वाङ्मय निर्मितीचे स्वरूप, प्रेरणा, प्रवृत्ती, आणि वैशिष्ट्ये इत्यादींचे आकलन होईल.	व्याख्यान, साहित्यप्रकारांचे वाचन
Co-3 Applying	१६०० ते इ. स. १८१७ या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याचे स्वरूप विशद करता येईल.	सादरीकरण
Co-4 Analyzing	१६०० ते इ. स. १८१७ या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याच्या प्रेरणा व प्रवृत्ती संदर्भात विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	१६०० ते इ. स. १८१७ या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्यनिर्मितीचे मूल्यमापन करता येईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	१६०० ते इ. स. १८१७ या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्यनिर्मितीच्या प्रेरणा व प्रवृत्ती लक्षात येऊन विद्यार्थ्यांना ज्ञानाचे उपयोजन करता येईल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. महाराष्ट्रीयांचे काव्यपरीक्षण, श्री, व्यं, केतकर ज्ञानकोश छापखाना, पुणे, प्र.आ.१९२८, पुनर्मुद्रण - पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१३ / २०१५.

२. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड पहिला, ल. रा. पांगारकर, नाशिक, मे १९३२.

३. मराठी भाषेचा व वाङ्मयाचा इतिहास, बा. अ. भिडे, मराठी ग्रंथोत्तेजक मंडळी (पुणे), १९३३.

४. मराठी वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन, रा. श्री. जोग, पुणे विद्यापीठ, प्र.आ.१९५९

५. यादवकालीन महाराष्ट्र, मु. गो. पानसे, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, मुंबई, १९६३.

६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, भाग १, पूर्वार्ध आणि उत्तरार्ध, अ. ना. देशपांडे, व्हीनस प्रकाशन पुणे, प्र.आ. १९६६.

७. महाराष्ट्रातील पाच संप्रदाय, पं. रा. मोकाशी, प्रसाद प्रकाशन पुणे,१९७५

८. 'नाथ संप्रदाय : उदय व विस्तार', प्र. न. जोशी, राजीव प्रकाशन ठाणे, प्र. आ. १ जानेवारी, १९७७.

९. पाच भक्तीसंप्रदाय, र. रा. गोसावी, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, प्र.आ. १९८१.

१०. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख, लोकवाङ्मय गृह मुंबई, १९८२.

११. महाराष्ट्र सारस्वत, वि. ल. भावे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, सहावी आवृत्ती १९८२.

१२. यादवकालीन मराठी, शं. गो. तुळपुळे

१३. महानुभावीय मराठी वाङ्मय, य. खु. देशपांडे

१४. महानुभाव पंथ आणि त्यांचे वाङ्मय, शं. गो. तुळपुळे

१५. श्रीचक्रधर : चरित्र, वि. भि. कोलते

१६. चक्रपाणि : आद्य मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, रा. चिं. ढेरे

१७. श्रीविठ्ठल : एक महासमन्वय, रा. चिं. ढेरे

१८. वारकरी पंथाचा इतिहास, शं. वा. दांडेकर
१९. वारकरी पंथ : उदय व विकास, भा. पं. बहिरट
२०. संत वाङ्मयाची सांस्कृतिक फलश्रुती, गं. बा. सरदार
२१. पाच संतकवी, शं. गो. तुळपुळे
२२. ज्ञानदेव आणि नामदेव, शं. दा. पेंडसे
२३. प्राचीन मराठी गद्य : प्रेरणा आणि प्रवृत्ती, श्री. रं. कुलकर्णी
२४. संत साहित्य : काही अनुबंध, अशोक कामत
२५. ओवी ते लावणी, श्री. रं. कुलकर्णी
२६. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
२७. मराठी भाषेचे मूळ, विश्वनाथ खैरे
२८. श्रीसमर्थ विरचित स्तोत्र वाङ्मय, र. रा. गोसावी
२९. रामदासांची काव्यदृष्टी : एक अभ्यास, रा. वि. चिटणीस
३०. पुन्हा तुकाराम, दिलीप चित्रे
३१. आनंदाचा डोह, रा. ग. जाधव
३२. दासबोध : वाङ्मयीन समीक्षा, रमेश तेंडुलकर
३३. टीकास्वयंवर, भालचंद्र नेमाडे
३४. तुकाराम : अंतर्बाह्य संघर्षाची अनुभवरूपे, म. सु. पाटील
३५. धर्मसंप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय, र. बा. मंचरकर
३६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप, ह. श्री. शेणोलीकर
३७. मराठी संतवाणीचे मंत्राक्षरत्व, ह. श्री. शेणोलीकर
३८. मध्ययुगीन मराठी नाथसंप्रदायिक साहित्य संशोधनाच्या काही दिशा, र. रा. गोसावी
३९. तुकारामविषयक अभ्यासाचा मागोवा, मा. ना. आचार्य
४०. संत एकनाथांचा वारसा, रा. ग. जाधव
४१. संतसाहित्य : अभ्यासाच्या काही दिशा, कल्याण काळे व रा. शं. नगरकर
४२. मध्ययुगीन मराठी साहित्य : एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
४३. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना, द. दि. पुंडे
४४. शिवकालीन राजनीती आणि रणनीती, श्री. रं. कुलकर्णी
४५. संतसाहित्याचे समाजशास्त्रीय दृष्टिक्षेप, सदानंद मोरे
४६. तुकारामदर्शन, सदानंद मोरे
४७. महानुभाव साहित्य : शोध संचार, अविनाश आवलगावकर
४८. श्रीगोविंदप्रभुविषयक साहित्य : शोध आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
४९. लीळाचरित्र : संशोधन आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
५०. महानुभाव साहित्य : शोध आणि चिकित्सा, अविनाश आवलगावकर,
५१. प्राचीन मराठी भक्तीकाव्याची स्वातंत्र्योत्तर समीक्षा, सतीश बडवे
५२. संतसाहित्याचा वाङ्मयीन अभ्यास, सुहासिनी इर्लेकर
५३. शुद्ध ऐसे ब्रह्मज्ञान, उल्हास कृष्णराव पाटील
५४. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख
५५. नाथ संप्रदाय : उदय व विकास, प्र. न. जोशी

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Core**	**Credits- 2**	**Weeks-15**
MAR 353 MJP	**वर्णनात्मक भाषाविज्ञान- प्रात्यक्षिक**	**Practical**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून मराठी वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप, कार्यपद्धती व महत्त्व, स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना, रूपिमविन्यास संकल्पना, रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास संकल्पना इत्यादींचे मूलभूत ज्ञान मिळवून विविध बोलीभाषांतील शब्दकोश तसेच प्रकल्प लेखन कौशल्य विद्यार्थ्यांना प्राप्त होईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मराठी वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप, कार्यपद्धती व महत्त्व समजावून घेणे.
२. स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना यांचा परिचय करून घेणे.
३. रूपिमविन्यास संकल्पना, रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग समजावून घेणे .
४. वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास संकल्पना माहीत करून घेणे.
५. बोलीभाषांतील शब्दकोश तसेच प्रकल्प लेखन कौशल्य विद्यार्थ्यांना प्राप्त करून घेणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**१. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : उपयोजन** १.१. विविध प्रदेशातील बोलीभाषा व प्रमाणभाषा यांचा अभ्यास करणे व त्यातील साम्य-भेदावर प्रकल्प लेखन करणे. १.२ विविध बोलीभाषांतील शब्दांचा शब्दकोश तयार करणे.	२	६०
२	**२. वागिंद्रियाची रचना** २.१ वागिंद्रियाच्या रचनेची आकृती काढून स्वनांचे उच्चारणस्थान दर्शविणे. २.१ स्वन-स्वनिम-स्वनांतराचा तक्ता तयार करून किमान १०० शब्द त्यामध्ये समाविष्ट करणे.		
३	**३. रूपिका, रूपिम व रूपिकांतरांचा** ३.१ रूपिका, रूपिम व रूपिकांतरांचा तक्ता तयार करून किमान १००शब्द त्यामध्ये समाविष्ट करणे.		
४	**४. वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास** ४.१ वाक्यविन्यास संकल्पना स्पष्ट करून प्रथमोपस्थित घटक दर्शविणारा आलेख तयार करणे (किमान २० वाक्ये) ४.२ अर्थविन्यास संकल्पना स्पष्ट करून किमान ५० शब्दांचे सांकल्पनिक, गुणव्यंजक, शैलीगत, भावपर, परावर्तित, साहचर्यपर अर्थ लिहिणे.		

*** विद्यार्थ्यांनी वरील चार घटकांपैकी कोणतीही दोन प्रात्यक्षिके सादर करणे आवश्यक आहे .**

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	मराठी वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप, कार्यपद्धती व महत्त्व सांगता येईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	स्वनविज्ञान आणि स्वनिम संकल्पना, रूपिमविन्यास संकल्पना, रूपिम निश्चितीची तत्त्वे व विनियोग, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास संकल्पना यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाच्या स्वरूपानुसार विविध बोलीभाषांतील शब्दकोश तसेच प्रकल्प लेखन करण्याची हातोटी प्राप्त होईल.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा
Co-4 Analyzing	स्वनविज्ञान, रूपिम विन्यास, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास इत्यादी संकल्पनांसंदर्भात विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-5 Evaluating	मराठी वर्णनात्मक भाषाविज्ञानांतर्गत येणाऱ्या सर्व संकल्पनांचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	स्वनविज्ञान, रूपिम विन्यास, वाक्यविन्यास आणि अर्थविन्यास इत्यादी संकल्पनांचे उपयोजन करण्याचे ज्ञान अवगत होईल.	कृतिसत्र

संदर्भ ग्रंथ :

१. वैखरी, अशोक केळकर

२. भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक, मिलिंद मालशे, लोकवाड.मय प्रकाशन, मुंबई.

३. मराठीचा भाषिक अभ्यास, मु.श्री. कानडे

४. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : स्वरूप आणि पद्धती, संपा. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण

५. आधुनिक भाषाविज्ञान, संपा. कल्याण काळे

६. अभिनव भाषाविज्ञान, डॉ. गं.ना. जोगळेकर

७. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान, डॉ. लीला गोविलकर

८. भाषाशास्त्रविचार, डॉ. र. बा. मंचरकर

९. ध्वनिविचार, ना.गो. कालेलकर, डॉ. प्रभाकर जोशी

१०. सुलभ भाषाविज्ञान, दत्तात्रय पुंडे

११. भाषाविज्ञान परिचय, स.गं.मालशे

१२. सुबोध भाषाविज्ञान, प्र.न. जोशी

१३. आधुनिक भाषाविज्ञान : सिद्धांत, उपयोजन, मिलिंद मालशे

१४. आधुनिक भाषाविज्ञान, डॉ. मिलिंद सं. मालशे

१५. भाषाशास्त्र प्रदीप, संपा. स. गं. मालशे, द. दि. पुंडे, अंजली सोमण

१६. भाषा आणि भाषाविज्ञान, रमेश धोंगडे

१७. भाषाविज्ञान : संकल्पना व स्वरूप, डॉ. आरती कुलकर्णी.

१८. भाषाविज्ञान परिचय, संपा. डॉ. वसंत शेकडे, संजय नगरकर व इतर, नवनरेंद्र प्रकाशन.

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Core**	**Credits- 2**	**Weeks-15**
MAR 354 MJP	**मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास : इ. स. १६०० ते इ. स. १८१७ – प्रात्यक्षिक**	**Practical**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून सोळावे ते अठराव्या शतकापर्यंतच्या मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहासाची ओळख, मराठी वाङ्मयाच्या परंपरा आणि ऐतिहासिक क्रम यांचे वाचन, अर्थ तसेच इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये समजून घेऊन अवलोकनपर लेखन करता येईल. चिकित्सक दृष्टी आणि संशोधनाची प्राथमिक कौशल्ये विकसित करता येतील.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहास, परंपरा, इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये समजून घेणे.
२. मराठी साहित्याचा ऐतिहासिक क्रम, चिकित्सक दृष्टी आणि संशोधनाची प्राथमिक कौशल्ये आत्मसात करणे.
३. वाङ्मय इतिहास लेखन प्रकल्प, क्षेत्रभेट अहवाल, चर्चासत्र टिपण इत्यादी अवलोकनपर लेखन करण्याचे कौशल्ये आत्मसात करणे.

अभ्यासक्रम

घटक	**तपशील**	**श्रेयांक**	**घड्याळी तास**
१	१.१ इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये, साधने - प्राथमिक स्रोत, अभिलेखागार आणि ऐतिहासिक दस्तऐवज कसे वापरावे हे समजून घेणे. १ .२ क्षेत्रीय कार्य - वाङ्मयाच्या इतिहासावर संशोधन करण्यासाठी स्थानिक ग्रंथालये किंवा अभिलेखागारांना भेट देणे. **प्रत्यक्ष उपक्रम (प्रकल्प व अहवाल लेखन)** ग्रंथालय भेट व अहवाललेखन पंडिती रचनांचे आस्वादपर लेखन.... वैशिष्ट्ये नोंदी बखरींवरील आस्वादपर लेखन.... बखरींचे सारांशलेखन मध्ययुगीन ग्रंथकार व ग्रंथनिर्मिती स्थळांना भेटी	२	६०

*** विद्यार्थ्यांनी वरीलपैकी कोणतीही दोन प्रात्यक्षिके सादर करणे आवश्यक आहे .**

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :
सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या परंपरा आणि ऐतिहासिक क्रम सांगता येईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहास, वाङ्मयाचे वाचन व अर्थ आणि इतिहास लेखनाची प्राथमिक कौशल्ये इत्यादींचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	इ. स. १६०० ते इ. स. १८१७ या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याचे चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करता येईल.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा सादरीकरण
Co-4 Analyzing	इ. स. १६०० ते इ. स. १८१७या मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी साहित्याचे चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करण्यासंदर्भात आकलन आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-5 Evaluating	चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करताना मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी वाङ्मयेतिहासाचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	विद्यार्थी मध्ययुगीन कालखंडातील मराठी वाङ्मयाचे चिकित्सक वाचन व अवलोकनपर लेखन करू शकतील.	कृतिसत्र, सादरीकरण

संदर्भ ग्रंथ :

१. महाराष्ट्रीयांचे काव्यपरीक्षण, श्री, व्यं, केतकर ज्ञानकोश छापखाना, पुणे, प्र.आ.१९२८, पुनर्मुद्रण - पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१३ / २०१५.
२. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड पहिला, ल. रा. पांगारकर, नाशिक, मे १९३२.
३. मराठी भाषेचा व वाङ्मयाचा इतिहास, बा. अ. भिडे, मराठी ग्रंथोत्तेजक मंडळी (पुणे), १९३३.
४. मराठी वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन, रा. श्री. जोग, पुणे विद्यापीठ, प्र.आ.१९५९
५. यादवकालीन महाराष्ट्र, मु. गो. पानसे, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, मुंबई, १९६३.
६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, भाग १, पूर्वार्ध आणि उत्तरार्ध, अ. ना. देशपांडे, व्हीनस प्रकाशन पुणे, प्र.आ. १९६६.
७. महाराष्ट्रातील पाच संप्रदाय, पं. रा. मोकाशी, प्रसाद प्रकाशन पुणे,१९७५
८. 'नाथ संप्रदाय : उदय व विस्तार', प्र. न. जोशी, राजीव प्रकाशन ठाणे, प्र. आ. १ जानेवारी, १९७७.
९. पाच भक्तीसंप्रदाय, र. रा. गोसावी, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, प्र.आ. १९८१.
१०. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख, लोकवाङ्मय गृह मुंबई, १९८२.
११. महाराष्ट्र सारस्वत, वि. ल. भावे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, सहावी आवृत्ती १९८२.
१२. यादवकालीन मराठी, शं. गो. तुळपुळे
१३. महानुभावीय मराठी वाङ्मय, य. खु. देशपांडे
१४. महानुभाव पंथ आणि त्यांचे वाङ्मय, शं. गो. तुळपुळे
१५. श्रीचक्रधर : चरित्र, वि. भि. कोलते
१६. चक्रपाणि : आद्य मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, रा. चिं. ढेरे
१७. श्रीविठ्ठल : एक महासमन्वय, रा. चिं. ढेरे

१८. वारकरी पंथाचा इतिहास, शं. वा. दांडेकर
१९. वारकरी पंथ : उदय व विकास, भा. पं. बहिरट
२०. संत वाङ्मयाची सांस्कृतिक फलश्रुती, गं. बा. सरदार
२१. पाच संतकवी, शं. गो. तुळपुळे
२२. ज्ञानदेव आणि नामदेव, शं. दा. पेंडसे
२३. प्राचीन मराठी गद्य : प्रेरणा आणि प्रवृत्ती, श्री. रं. कुलकर्णी
२४. संत साहित्य : काही अनुबंध, अशोक कामत
२५. ओवी ते लावणी, श्री. रं. कुलकर्णी
२६. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
२७. मराठी भाषेचे मूळ, विश्वनाथ खैरे
२८. श्रीसमर्थ विरचित स्तोत्र वाङ्मय, र. रा. गोसावी
२९. रामदासांची काव्यदृष्टी : एक अभ्यास, रा. वि. चिटणीस
३०. पुन्हा तुकाराम, दिलीप चित्रे
३१. आनंदाचा डोह, रा. ग. जाधव
३२. दासबोध : वाङ्मयीन समीक्षा, रमेश तेंडुलकर
३३. टीकास्वयंवर, भालचंद्र नेमाडे
३४. तुकाराम : अंतर्बाह्य संघर्षाची अनुभवरूपे, म. सु. पाटील
३५. धर्मसंप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय, र. बा. मंचरकर
३६. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप, ह. श्री. शेणोलीकर
३७. मराठी संतवाणीचे मंत्राक्षरत्व, ह. श्री. शेणोलीकर
३८. मध्ययुगीन मराठी नाथसंप्रदायिक साहित्य संशोधनाच्या काही दिशा, र. रा. गोसावी
३९. तुकारामविषयक अभ्यासाचा मागोवा, मा. ना. आचार्य
४०. संत एकनाथांचा वारसा, रा. ग. जाधव
४१. संतसाहित्य : अभ्यासाच्या काही दिशा, कल्याण काळे व रा. शं. नगरकर
४२. मध्ययुगीन मराठी साहित्य : एक पुनर्विचार, श्री. रं. कुलकर्णी
४३. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना, द. दि. पुंडे
४४. शिवकालीन राजनीती आणि रणनीती, श्री. रं. कुलकर्णी
४५. संतसाहित्याचे समाजशास्त्रीय दृष्टिक्षेप, सदानंद मोरे
४६. तुकारामदर्शन, सदानंद मोरे
४७. महानुभाव साहित्य : शोध संचार, अविनाश आवलगावकर
४८. श्रीगोविंदप्रभुविषयक साहित्य : शोध आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
४९. लीळाचरित्र : संशोधन आणि समीक्षा, अविनाश आवलगावकर
५०. महानुभाव साहित्य : शोध आणि चिकित्सा, अविनाश आवलगावकर,
५१. प्राचीन मराठी भक्तीकाव्याची स्वातंत्र्योत्तर समीक्षा, सतीश बडवे
५२. संतसाहित्याचा वाङ्मयीन अभ्यास, सुहासिनी इर्लेकर
५३. शुद्ध ऐसे ब्रह्मज्ञान, उल्हास कृष्णराव पाटील
५४. मराठी साहित्याचे आदिबंध, उषा मा. देशमुख
५५. नाथ संप्रदाय : उदय व विकास, प्र. न. जोशी

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Elective**	**Credits- 2**	**Weeks- 15**
MAR 360 MJ	**काव्यधारा (संपादित काव्यसंग्रह)**	**Theory**	**Hours- 30**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेमधून 'कविता' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप, कविता या साहित्यप्रकाराची रचना, कवितेचे प्रकार व प्रवाह समजून घेण्यास मदत होईल. त्याचबरोबर अभ्यासक्रमात नेमलेल्या साहित्यकृतीचा आस्वाद घेता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. मराठी 'कविता' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप जाणून घेणे.
२. कविता या साहित्यप्रकाराची रचना, कवितेचे प्रकार व प्रवाह समजून घेणे.
३. नेमलेल्या अभ्यासपुस्तकातील आशयाचा आस्वाद घेणे आणि विश्लेषण करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	कविता : स्वरूप व विशेष १.१ कविता : स्वरूप व संकल्पना १.२ कविता या साहित्यप्रकाराची रचना १.३ कविता : प्रकार व प्रवाह	१	१५
२	**अभ्यासपुस्तक- काव्यधारा (संपादित काव्यसंग्रह)**	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1Remember	'कविता' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना व स्वरूप सांगता येईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	'कविता' या साहित्यप्रकाराची रचना, कवितेचे प्रकार व प्रवाह इत्यादीचे आकलन होईल.	व्याख्यान, साहित्यप्रकारांचे वाचन
Co-3 Applying	मराठी कवितांच्या अभ्यासातून साहित्याचा आस्वाद घेण्याची प्रेरणा मिळेल.	सादरीकरण
Co-4 Analyzing	मराठी कविता या साहित्यप्रकाराच्या संदर्भात आकलन आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	आशय विश्लेषण
Co-5 Evaluating	कवितांचे वाचन, आस्वादन, विश्लेषण , वर्गीकरण, मूल्यनिर्णय या प्रक्रियेतून विद्यार्थ्यांची साहित्यविषयक अभ्यासाची समाज विकसित होईल.	रसग्रहण
Co-6 Creating	मराठी कवितांच्या अभ्यासातून विद्यार्थ्यांना अनुभव मांडणीची कला अवगत होईल. त्याचबरोबर अनुभव विश्लेषणाची प्रेरणा मिळेल.	स्व-अनुभवांचे सादरीकरण

संदर्भग्रंथ :

१. गीतरचना स्वरूप आणि विकास, डॉ.कल्याण इनामदार, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे २००६

२. कवितेतून गाण्याकडे, ना.धों.महानोर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २०१७

३. महानोरांची गीतरचना : सौंदर्य आणि संरचना , तुषार चांदवडकर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव,२०१९

४. वृत्तबद्ध कविता : कला आणि शास्त्र, वर्षा बेंडीगेरी- कुलकर्णी, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे, प्र.आ.२०२२

५. नव जग, नवी कविता, विश्राम गुप्ते, संस्कृती प्रकाशन, पुणे

६. मराठी भावसंगीत कोश, खंड-१ आणि २, संपा. रविमुकुल, अनुबंध प्रकाशन, धनकवडी, पुणे

७. सौंदर्य आणि साहित्य, बा.सी. मर्ढेकर

८. वाङ्मयप्रकार संकल्पना व स्वरूप, संपादक, आनंद वास्कर

९. साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, संपादक श्री. पु. भागवत आणि इतर

१०. कवितेचा रूपशोध, म.सु. पाटील, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर.

११. कविता आणि प्रतिमा, सुधीर रसाळ, मौज प्रकाशन, मुंबई.

१२. परंपरा आणि नवता, गो.वि. करंदीकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.,

१३. सुहृदगाथा-प्रस्तावना, गंगाधर पाटील

१४. काव्यार्थ चिंतन, जी.एस. शिवरुद्रप्पा, साहित्य अकादमी

१५. कवितेचा शोध, वसंत पाटणकर, मौज प्रकाशन, मुंबई

१६. दलित कविता व दलित साहित्याचे सौंदर्यशास्त्र, म. सु. पाटील, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे

१७. टीकास्वयंवर, भालचंद्र नेमाडे, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद.

१८. विद्रोही कविता, संपादक, केशव मेश्राम, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.

१९. साहित्य आणि अस्तित्वभान, दि. पु. चित्रे, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Major Elective**	**Credits- 2**	**Weeks-15**
MAR 361 MJP	**सर्जनात्मक लेखन (कवितेच्या प्रकारांसंदर्भात) – प्रात्यक्षिक**	**Practical**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेमधून सर्जनात्मक लेखनाची संकल्पना व स्वरूप, सर्जनात्मक लेखनाचे प्रकार समजून घेता येतील. तसेच कविता लेखन, संवाद लेखन, प्रसंग विस्तार, कल्पनारंजनात्मक लेखन, ललितेतर साहित्य लेखन इत्यादी प्रकारात सर्जनात्मक लेखन करता येईल.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. सर्जनात्मक लेखनाची संकल्पना व स्वरूप वैशिष्ट्ये समजून घेणे.
२. सर्जनात्मक लेखन करण्याचे कौशल्य आत्मसात करणे.
३. कविता लेखन, संवाद लेखन, प्रसंग विस्तार, कल्पनारंजनात्मक लेखन, ललितेतर साहित्य लेखन इत्यादी प्रकारात सर्जनात्मक लेखन करण्याचे कौशल्य आत्मसात करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**सर्जनात्मक लेखनाची संकल्पना** १.१ लेखन म्हणजे काय? १.२ सर्जनात्मक लेखनाचे स्वरूप १.३ सर्जनात्मक लेखनाची वैशिष्ट्ये	१	३०
२	**सर्जनात्मक लेखन** २.१ कविता लेखन २.२ प्रसंगावर आधारित कविता लेखन २.३ व्यक्तिचित्रणावर आधारित कविता लेखन २.४ कल्पनारंजनात्मक कविता लेखन २.५ निसर्गवर्णनपर कविता लेखन **(विद्यार्थ्यांनी ललित साहित्य आणि ललितेतर साहित्य अशा दोन्ही साहित्य प्रकारातील सर्जनात्मक लेखन करणे आवश्यक आहे.)**	१	३०

*** विद्यार्थ्यांनी वरीलपैकी कोणतीही दोन प्रात्यक्षिके सादर करणे आवश्यक आहे .**

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल,

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-1 Remember	सर्जनात्मक लेखनाचे स्वरूप आणि साहित्यलेखनाची कौशल्ये ज्ञात होतील.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	सर्जनात्मक लेखन साहिप्रकारांचे लेखन करण्याच्या कौशल्यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	सर्जनात्मक लेखन प्रकारांच्या रूपबंधांची वैशिष्ट्ये सांगू शकतील.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा
Co-4 Analyzing	सर्जनात्मक लेखन करण्यासंदर्भात विद्यार्थ्यांची आकलनक्षमता आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-5 Evaluating	सर्जनात्मक लेखन करताना प्रकारनिहाय रूपबंधाचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	विद्यार्थी साहित्यप्रकारांचे सर्जनशील लेखन करू शकतील.	कृतिसत्र

संदर्भग्रंथ :

१.गीतरचना स्वरूप आणि विकास, डॉ.कल्याण इनामदार, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे २००६

२. उपयोजित मराठी, सत्यजित साळवे, दीपक पवार, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१४

३. मुद्रित आणि श्राव्य माध्यमे लेखन व संवाद, केशव तुपे, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१९

४. महानोरांची गीतरचना : सौंदर्य आणि संरचना , तुषार चांदवडकर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव,२०१९

५. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्य, डॉ. हनुमंत भवारी, विकास पब्लिशिंग हाऊस नोएडा, प्र. आवृत्ती २०२२.

६. वृत्तबद्ध कविता : कला आणि शास्त्र, वर्षा बेंडीगेरी- कुलकर्णी, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे, प्र. आ. २०२२

७. मराठी लेखन मार्गदर्शिका- राज्य मराठी विकास संस्था, यास्मिन शेख

८. कवितेचा रूपशोध, म.सु. पाटील, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर.

९. प्रशासनिक मराठी भाषेचा विकास, गीता भागवत, राज्य मराठी विकास संस्था, प्रशासन, मुंबई

१०. साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, संपादक श्री. पु. भागवत आणि इतर

११. कविता आणि प्रतिमा, सुधीर रसाळ, मौज प्रकाशन, मुंबई.

१२. वाङ्मयप्रकार संकल्पना व स्वरूप, संपादक, आनंद वास्कर

१३. कविता संदर्भ आणि दृष्टीकोन, आशुतोष पाटील, अक्षर वाङ्मय प्रकाशन, पुणे

१४. मराठी लेखन कोश, अरूण फडके, ढवळे प्रकाशन, मुंबई.

१५. व्यावहारिक मराठी, काळे कल्याण व पुंडे दत्तात्रय, निराली प्रकाशन, पुणे

१६. व्यावहारिक मराठी, ल. रा. नसिराबादकर, भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर

१७. मराठी वाङ्मयाची वाटचाल : स्वरूप व संकल्पना, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर.

१८. नव जग, नवी कविता, विश्राम गुप्ते, संस्कृती प्रकाशन, पुणे

१९. उपयोजित मराठी डॉ. ग. ना. जोगळेकर कृतज्ञता ग्रंथ, संपा. मोडक केतकी आणि इतर पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.

२०. भाषिक सर्जन आणि उपयोजन, राजन गवस, शिंदे अरुण, पाटील गोमटेश्वर, दर्या प्रकाशन, पुणे

२१. संपादन आणि लेखन कौशल्ये, उज्ज्वला भोर, प्रकाशन, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव

२२. माध्यमांसाठी लेखन व संवाद कौशल्ये, डॉ. अक्षय घोरपडे, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव

२३. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग-३, वेदश्री थिगळे, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव

U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]			
Course Type	**Vocational Skill Course**	**Credits- 2**	**Weeks-15**
MAR 371 VSC	**समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन : प्रात्यक्षिक**	**Practical**	**Hours- 60**

अभ्यासपत्रिकेविषयी :

सदर अभ्यासपत्रिकेतून रोजगाराभिमुख मराठीचे स्वरूप स्पष्ट होईल. मराठी भाषेच्या परिक्षेत्रात विस्तारलेल्या समाजमाध्यमांसाठी लेखन करण्यासंदर्भातील संधींचा परिचय होऊन त्यासाठी लागणारी लेखनकौशल्ये विद्यार्थी आत्मसात करतील.

अभ्यासपत्रिकेची उद्दिष्टे :

१. जीवनव्यवहारात होणारे बदल आणि आधुनिकता यांमुळे विस्तारलेल्या व्यावसायिक संधींचा परिचय देणे.
२. समाजमाध्यमांसाठी आवश्यक असलेली भाषिक लेखनकौशल्ये विकसित करणे.
३. समाजमाध्यमांसाठी लेखन करताना मराठीत रुळलेल्या नव्या परिभाषेचे आकलन करून देणे.

अभ्यासक्रम :

घटक	तपशील	श्रेयांक	घड्याळी तास
१	**समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन : संकल्पना व स्वरूप** १.१ समाजमाध्यमांसाठी आशय लेखन : संकल्पना १.२ समाजमाध्यमांसाठी लेखनाचे स्वरूप १.३ समाजमाध्यमांसाठी लेखनाची भाषाशैली आणि वैशिष्ट्ये	१	१५
२.	**समाजमाध्यमांसाठी आशयलेखन** फेसबुक, ब्लॉग, ट्विटर, वेबसाईट, व्हॉट्सॲप, युटयूब, इंस्टाग्राम व्हिडिओ (विद्यार्थ्यांनी समाजमाध्यमातील कोणत्याही दोन प्रकारातील लेखन करणे.)	१	१५

अभ्यासपत्रिकेची अध्ययन निष्पत्ती (COs) :

सदर अभ्यासपत्रिकेच्या अध्ययनातून विद्यार्थ्यांमध्ये पुढील क्षमतांचा विकास होईल.

Cognitive Ability	Course Outcomes	Teaching Learning Method
Co-Remember	समाजमाध्यमाचे स्वरूप आणि समाजमाध्यमांसाठी लेखनाची कौशल्ये ज्ञात होतील.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-2 Understanding	समाजमाध्यमांसाठी लेखन करण्याच्या कौशल्यांचे आकलन होईल.	व्याख्यान, स्वयं-अध्ययन
Co-3 Applying	समाजमाध्यमांसाठी लेखन प्रकारांच्या रूपबंधांची वैशिष्ट्ये सांगू शकतील.	स्वयं-अध्ययन, गटचर्चा
Co-4 Analyzing	समाजमाध्यमांसाठी लेखन करण्यासंदर्भात विद्यार्थ्यांची आकलनक्षमता आणि विश्लेषणक्षमता विकसित होईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-5 Evaluating	समाजमाध्यमांसाठी लेखन करताना प्रकारनिहाय रूपबंधाचे मूल्यमापन करता येईल.	कृतियुक्त अध्ययन
Co-6 Creating	विद्यार्थी समाजमाध्यमांसाठी लेखन करू शकतील.	कृतिसत्र

संदर्भ ग्रंथ :

१. शासन व्यवहारात मराठी, भाषा संचालनालय, संचालक महाराष्ट्र राज्य , मुंबई, १९९७
२. प्रसार माध्यमांसाठी लेखन कौशल्य, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ कुलसचिव, य.च.म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, २००८
३. उपयोजित मराठी, सत्यजित साळवे, दीपक पवार, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१४
४. प्रसार माध्यमे आणि समाज, डॉ. सुधीर भटकर, डॉ. विनोद निताळे, डॉ. गोपी सोरडे, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१५
५. शब्दघोष, संपादक संजय ऐलवाड, सार्थसंकेत प्रकाशन, पुणे, २०१७.
६. माध्यमे आणि सामाजिक बदल, डॉ. विनोद निताळे, डॉ. सुधीर भटकर, डॉ. गोपी सोरडे, अथर्व प्रकाशन, २०१७
७. जनसंज्ञापन : माध्यमे आणि संस्कृती, डॉ. विनोद निताळे, डॉ. सुधीर भटकर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१७
८. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी - डॉ. उज्ज्वला भोर, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव, २०२०
९. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखनकौशल्य, डॉ. हनुमंत भवारी, विकास पब्लिशिंग हाऊस नोएडा, प्र. आवृत्ती २०२२.
१०. प्रसार माध्यमे व संवाद कौशल्य, प्राचार्य चंद्रशेखर कळसे, अरुणा प्रकाशन लातूर,१४जानेवारी २०२५.
११. संवाद आणि मीडिया संशोधन पद्धती, डॉ. विनोद निताळे, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव, प्रथम आवृत्ती २०२५.
१२. व्यावहारिक उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली : संपादक - डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.
१३. डिजीटल बातम्या आणि एस.ई.ओ. विश्वनाथ गरूड, गमभन प्रकाशन, पुणे.
१४. डिजीटल जर्नालिझम, डॉ. शिवाजी जाधव, ब्लूरोज पब्लिशर, न्यू दिल्ली.
१५. मुद्रित शोधन व सर्जनशील लेखन, पुरूषोत्तम महाजन, अथर्व प्रकाशन, जळगाव, २०१९
१६. सोशल मीडिया, योगेश बोराटे, अथर्व प्रकाशन, जळगाव.
१७. डिजिटल पत्रकारिता, विश्वनाथ गरूड, गमभन प्रकाशन, पुणे.
१८. व्यावहारिक मराठी, काळे कल्याण व पुंडे दत्तात्रय, निराली प्रकाशन, पुणे
१९. व्यावहारिक मराठी, नसीराबादकर ल. रा., भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर
२०. मराठी लेखन मार्गदर्शिका- राज्य मराठी विकास संस्था, यास्मिन शेख
२१. भाषिक कौशल्याचा विकास, चित्रा सोहनी, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे
२२. उपयोजित मराठी डॉ. ग. ना. जोगळेकर कृतज्ञता ग्रंथ, मोडक केतकी, शेणई संतोष, शेणई सुजाता,संपा., पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे
२३. भाषिक सर्जन आणि उपयोजन, गवस राजन, शिंदे अरुण, पाटील गोमटेश्वर, दर्या प्रकाशन, पुणे
२४. संपादन आणि लेखन कौशल्ये, भोर उज्ज्वला, प्रकाशन, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
२५. मराठी लेखन कोश, अरूण फडके, ढवळे प्रकाशन, मुंबई.
२६. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग-३, थिगळे वेदश्री, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
२७. उपयोजित मराठी, लांडगे संजय, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे
२८. माध्यमांसाठी लेखन व संवाद कौशल्ये, डॉ. अक्षय घोरपडे, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
२९. व्यक्तिमत्त्व विकास आणि भाषिक कौशल्ये, जोशी नीला, दर्या प्रकाशन, पुणे
३०. मराठी शुद्धलेखन प्रदीप, मो. रा. वाळंबे, संपा. अरूण फडके, पुणे
३१. प्रशासनिक मराठी भाषेचा विकास, गीता भागवत, राज्य मराठी विकास संस्था, प्रशासन, मुंबई
३२. भाषांतर मीमांसा ,डॉ. अंजली सोमण,डॉ. कल्याण काळे
३३. कार्यालयीन कौशल्ये (उपयोजित मराठी) - डॉ. अक्षय घोरपडे, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव
३४. अनुवाद मीमांसा, संपा. केशव तुपे, साक्षात, औरंगाबाद
३५. प्रसार माध्यमांसाठी लेखनकौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
३६. संपादन : स्वरूप व कौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

<table>
<tr><td colspan="4">U.G. मराठी – तृतीय वर्ष (सत्र-६) अभ्यासक्रम [Level 5.5]</td></tr>
<tr><td>Course Type</td><td>On Job Training</td><td rowspan="2">Credits- 4</td><td rowspan="2">Hours-
120</td></tr>
<tr><td>MAR 381 OJT</td><td>ऑन जॉब ट्रेनिंग / कार्य प्रशिक्षण</td></tr>
</table>

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

१. विद्यार्थ्यांना मराठी भाषेचे प्रत्यक्ष व्यवहारातील स्वरूप व उपयोजन समजणे.
२. भाषिक कौशल्यांचे उपयोजन विकसित करणे.
३. समाजाशी संवाद साधण्याची क्षमता वाढवणे.
४. सांस्कृतिक वारशाचे दस्तऐवजीकरण करणे आणि रोजगाराभिमुख अनुभव प्राप्त करून देणे.
५. मराठी भाषेचा आधुनिक तंत्रज्ञानाशी संबंध समजून घेणे.
६. कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI) चा जबाबदारीने आणि सर्जनशीलतेने वापर करण्याचे कौशल्य विकसित करणे.
७. विविध डिजिटल माध्यमांसाठी दर्जेदार मराठी आशयनिर्मिती करता येणे.
८. भाषिक संशोधन, भाषांतर, संपादन आणि माहिती व्यवस्थापनासाठी आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करता येणे.
९. रोजगार, स्वयंरोजगार आणि उद्योजकतेसाठी आवश्यक व्यावसायिक कौशल्ये विकसित करणे.
१०. कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या वापरातील नैतिकता, बौद्धिक संपदा आणि माहितीची सत्यता यांचे भान निर्माण करणे.

ऑन जॉब ट्रेनिंग (OJT) / कार्य प्रशिक्षण

विद्यार्थ्यांनी खालीलपैकी कोणत्याही एका संस्थेत प्रशिक्षण पूर्ण करावे.

१. जाहिरात लेखन व प्रसारमाध्यमे /(जाहिरात लेखन, प्रसार व संप्रेषण)

- जाहिरात संस्था
- डिजिटल मार्केटिंग संस्था
- वृत्तपत्रांचा जाहिरात विभाग
- दूरचित्रवाणी
- एफ.एम. रेडिओ केंद्र
- सोशल मीडिया कंटेंट संस्था
- जनसंपर्क संस्था
- शासकीय जनसंपर्क विभाग
- स्वयंसेवी संस्थांचा प्रसिद्धी विभाग

२. प्रकाशन संस्था

- हस्तलिखित वाचन
- टंक लेखन
- मुद्रितशोधन
- पुस्तक मांडणी, मुखपृष्ठ निर्मिती इ.
- ISBN प्रक्रियेची माहिती
- पुस्तक विक्री

४. वृत्तपत्र / न्यूज पोर्टल

- वार्तांकन
- बातमी लेखन
- मुलाखत
- फीचर लेखन
- मुद्रितशोधन
- संपादन प्रक्रिया
- जाहिरात विभाग
- विक्री विभाग

५. आकाशवाणी / सामुदायिक रेडिओ / पॉडकास्ट

- निवेदन
- कार्यक्रम निर्मिती व कार्यक्रमनिहाय संहिता लेखन
- ध्वनिमुद्रण
- कार्यक्रम नियोजन
- बातमी लेखन व सादरीकरण
- मुलाखत

६. साहित्य व सांस्कृतिक संस्था

- साहित्य व सांस्कृतिक संस्थांमधील विविध उपक्रमांची ओळख व सहभाग
- कार्यक्रम नियोजन
- प्रसिद्धीसाहित्य तयार करणे
- निमंत्रण लेखन
- अहवाल लेखन
- साहित्य व सांस्कृतिक संस्थांच्या मुखपत्राचे संपादन

७. स्वयंसेवी संस्था (NGO)

- स्वयंसेवी संस्थांची स्थापना व कार्य यांची ओळख करून घेणे
- स्वयंसेवी संस्थांच्या विविध उपक्रमांची ओळख व सहभाग
- जनजागृती साहित्य

- सर्वेक्षण
- माहितीपत्रक तयार करणे
- समाजसंवाद

८. डिजिटल मीडिया
- ब्लॉग लेखन
- सोशल मीडिया लेखन
- व्हिडिओ स्क्रिप्ट
- मराठी कंटेंट निर्मिती...

९. भाषा सेवा संस्था
- भाषांतर
- लिप्यंतरण
- सबटायटल लेखन
- आशय संपादन

१०. पर्यटन व वारसा संस्था
- वारसा स्थळांचे माहिती लेखन
- पर्यटन मार्गदर्शिका
- सांस्कृतिक दस्तऐवजीकरण

११. सांस्कृतिक दस्तऐवजीकरण केंद्र
- लोकसंस्कृतीचे डिजिटल जतन
- वारसा स्थळांचे दस्तऐवजीकरण
- लोककलेचे ध्वनी व दृश्य संकलन

१२. मराठी आशयनिर्मिती केंद्र
- कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या साहाय्याने लेख, ब्लॉग, कथा, कविता आणि माहितीपर लेखन व संपादन
- प्रभावी लेखन कौशल्य
- मजकुराचे संपादन व सुधारणा
- तथ्य पडताळणी (Fact Checking)
- आशय नियोजन

१३. ग्रंथालय व सार्वजनिक वाचनालये
- पुस्तक वर्गीकरण
- वाचक सेवा
- डिजिटल ग्रंथालय
- पुस्तक प्रदर्शन

विद्यार्थ्यांसाठी सूचना :

१. प्रत्येक विद्यार्थ्याने महाविद्यालयाने मान्यता दिलेल्या संस्थेत किंवा क्षेत्रात कार्य करणे आवश्यक राहील.
२. कार्यकाळ किमान **१२० तासांचा** असावा.
३. विद्यार्थ्यांनी दैनंदिन कार्यनोंद (Log Book) ठेवणे आवश्यक.
४. क्षेत्रीय कार्यासाठी पूर्वपरवानगी घेणे आवश्यक राहील.
५. सर्वेक्षण, मुलाखत, निरीक्षण, छायाचित्रे, ध्वनिमुद्रण इत्यादींचा वापर 'संशोधन नीतिमत्ते'चे पालन करून करावा.
६. अंतिम अहवालामध्ये उद्दिष्टे, कार्यपद्धती, निरीक्षणे, निष्कर्ष व संदर्भसूची समाविष्ट असावी.
७. आवश्यकतेनुसार डिजिटल स्वरूपातील पुरावे (Photos, Audio, Video, QR Link) जोडावेत.
८. क्षेत्रीय कार्य करताना स्थानिक समाज, संस्था व व्यक्तींच्या गोपनीयतेचा आदर राखावा.
९. विद्यार्थ्यांनी स्वतःच्या अनुभवाचे परिशीलन (Reflective Note) अहवालात समाविष्ट करावे.
१०. अंतर्गत मूल्यमापनासाठी संस्थेचा अभिप्राय, मार्गदर्शकाचे मूल्यांकन, कार्यनोंद व अंतिम सादरीकरण विचारात घेतले जाईल.

प्रशिक्षण अनुभव अहवालाची रूपरेषा

१. मुखपृष्ठ
२. प्रमाणपत्र
३. विद्यार्थ्याचे घोषणापत्र
४. अनुक्रमणिका
५. संस्थेचा परिचय
६. प्रशिक्षणाची उद्दिष्टे
७. प्रशिक्षणादरम्यान केलेली कामे
८. वापरलेली साधने, तंत्रज्ञान व AI अनुप्रयोग (लागू असल्यास...)
९. निरीक्षणे
१०. आलेल्या समस्या व त्यावरील उपाय
११. आत्मपरीक्षण (मला काय शिकायला मिळाले.)
१२. निष्कर्ष
१३. संदर्भसूची
१४. परिशिष्ट (छायाचित्रे, प्रमाणपत्रे, नमुने इ.) या प्रमाणे असावे.

प्रशिक्षण अनुभवाची मांडणी खालीलप्रमाणे अपेक्षित
प्रशिक्षण अनुभव मांडणी नमुना आराखडा

अनुक्रमणिका

प्रकरण १
संस्थेचा परिचय
संस्थेचे नाव, स्थापना वर्ष, संस्थेचा इतिहास, उद्दिष्टे, प्रमुख कार्य, संघटनात्मक रचना, कार्यक्षेत्र, विद्यार्थ्यांना मिळालेली जबाबदारी (क्षेत्रीय कार्य असल्यास संबंधित गाव, संस्था, कार्यालय, उद्योग किंवा अभ्यासक्षेत्राचा परिचय द्यावा.) इत्यादी बाबी द्याव्यात.

प्रकरण २
प्रशिक्षणाची उद्दिष्टे
विद्यार्थ्याने प्रशिक्षणासाठी निश्चित केलेली उद्दिष्टे लिहावीत.
उदा.

१. मराठी भाषेचा व्यावहारिक वापर समजून घेणे.
२. डिजिटल माध्यमातील लेखन शिकणे.
३. AI साधनांचा जबाबदारीने वापर करणे.
४. संपादन कौशल्य विकसित करणे.
५. व्यावसायिक वातावरणाचा अनुभव घेणे.

प्रकरण ३
प्रशिक्षणादरम्यान केलेली कामे
सर्वात महत्त्वाचे प्रकरण असून यामध्ये आठवड्यानुसार किंवा दिवसानुसार मांडणी करावी.
उदा.

- पहिला आठवडा (संस्थेची ओळख, विभागांचा परिचय, कामाचे नियोजन)
- दुसरा आठवडा (लेखन, संपादन, माहिती संकलन)
- तिसरा आठवडा (क्षेत्रभेट, मुलाखती, दस्तऐवजीकरण)
- चौथा आठवडा (अंतिम काम, सादरीकरण, निष्कर्ष, आवश्यक असल्यास तक्ते, छायाचित्रे, स्क्रीनशॉट जोडावेत.)

प्रकरण ४
वापरलेली साधने, तंत्रज्ञान आणि AI अनुप्रयोग
डिजिटल साधने, संगणक, मोबाईल, इंटरनेट, सॉफ्टवेअर, MS Word, Google Docs, Canva, PowerPoint, AI साधने, Chat GPT, Gemini, Claude, Microsoft, AI चा वापर आणि माहिती शोध, कल्पना मांडणी, भाषिक सुधारणा, भाषांतर, संपादन, आशय निर्मिती, प्रतिमा निर्मिती यामध्ये पुढील माहिती द्यावी.

प्रकरण ५

निरीक्षणे

विद्यार्थ्याने प्रशिक्षणादरम्यान केलेली महत्त्वाची निरीक्षणे नोंदवावीत.
(उदा. संस्थेतील कार्यपद्धती, भाषेचा वापर, तंत्रज्ञानाचा वापर, AI चा उपयोग, ग्राहक संवाद, संघभावना, गुणवत्ता नियंत्रण, वेळेचे नियोजन.)

प्रकरण ६

आलेल्या अडचणी व त्यावरील उपाय

दोन स्तंभांमध्ये मांडणी करावी.

समस्या	**उपाय**

प्रकरण ७

आत्मचिंतन (मला काय शिकायला मिळाले.)

विद्यार्थ्याने स्वतःचे अनुभव या भागात मांडावेत. (उदा. मी काय शिकलो?, माझ्यात कोणती कौशल्ये विकसित झाली?, AI वापरताना काय काळजी घ्यावी हे समजले., भविष्यात कोणत्या क्षेत्रात काम करायचे आहे?, या प्रशिक्षणामुळे माझ्या व्यक्तिमत्त्वात कोणते बदल झाले? इ.)

प्रकरण ८

निष्कर्ष

संपूर्ण प्रशिक्षणाचा सारांश या भागात द्यावा. प्रशिक्षणातून झालेला कौशल्यविकास
उद्दिष्टपूर्ती, रोजगाराच्या संधी, भविष्यातील उपयोग, सुधारणा व सूचना यांचा समावेश यामध्ये असावा.

संदर्भसूची

- पुस्तके
- संशोधन लेख
- नियतकालिक
- AI साधने

इत्यादींचा वापर केला असल्यास त्याची नोंद करावी.

परिशिष्टे

आवश्यक पुरावे यामध्ये जोडावेत.

- प्रशिक्षण संस्थेचे प्रमाणपत्र
- उपस्थिती प्रमाणपत्र
- कार्यदैनंदिनी (Log Book)
- प्रशिक्षणातील छायाचित्रे
- सर्वेक्षण प्रश्नावली (लागू असल्यास)
- मुलाखती (लागू असल्यास)

- तयार केलेले पोस्टर, व्हिडिओ, सादरीकरण (लागू असल्यास)
- वापरलेल्या AI प्रॉम्प्ट्सचे निवडक नमुने (लागू असल्यास)

मूल्यमापन

घटक	गुण
उपस्थिती व शिस्त	१०
कार्यनोंद (Log Book)	२०
संस्थेचा अभिप्राय	२०
अंतिम अहवाल	२५
सादरीकरण व मुलाखत	२५
एकूण	**१००**